Florin Cernătescu

Părintele Prof. Dr. Petre Vintilescu – Viața și opera. Contribuții liturgice –

Teologie pentru azi
București
2013

Cartea de față reprezintă teza de *Licență în Teologie* a autorului, scrisă sub coordonarea Pr. Lect. Univ. Dr. Gheorghe Gârbea, în anul 2013.

Introducere

Teologia practică românească a fost şi este ilustrată de mari personalități, care și-au dedicat viața slujirii lui Dumnezeu și oamenilor, slujind altarul, catedra și mânuind condeiul.

Lucrarea de faţă îşi propune să prezinte viaţa unuia dintre marii profesori ai teologiei româneşti şi contribuţia sa la studiul şi dezvoltarea teologiei practice în ţara noastră. Este vorba despre ilustrul Profesor Doctor, Părintele Petre Vintilescu.

Primul capitol al lucrării prezintă reperele biografice ale existenţei sale, de la primii paşi pe calea învăţăturii, până la strălucita sa activitate teologică, atât în calitate de profesor cât şi de slujitor al altarului.

Cel de-al doilea capitol al lucrării prezintă opera vastă a părintelui profesor, urmărind numeroasele studii de teologie practică apărute în revistele vremii, dar şi lucrările în volum, ce aduc un suflu nou în teologia românească şi care încununează întreaga sa activitate de cercetare teologică.

De asemenea, de remarcat este publicistica cu caracter general, dar şi numeroasele predici rostite ca slujitor al altarului. Toate acestea ne descoperă un autor extrem de bine pregătit, cu spirit critic şi analitic, dar şi cu un simț pedagogic dezvoltat.

Al treilea capitol al lucrării încearcă să prezinte strădania părintelui profesor în domeniul liturgic.

Nădăjduim ca efortul nostru în a cerceta studiile sale, în special cele referitoare la vocaţia sa de istoric al cultului, al imnografiei creştine şi al Sfintei Liturghii, să fie considerat un demers, care surprinde *valoarea* autorului lor.

De asemenea, am încercat să prezentăm cu preponderență, acele lucrări ale sale deosebit de importante, mai ales pentru slujitorii de azi ai altarului, care prezintă metode pastorale *eficiente* pentru conducerea credincioşilor spre mântuire.

Căci considerăm faptul, că Preotul Profesor Dr. Petre Vintilescu este *un model de teolog* dar şi de *pedagog*, al cărui profil se cere redescoperit şi a cărui strădanie teologică trebuie valorizată la nivel maximal.

Aşadar sperăm *să readucem în actualitate* figura luminoasă *a marelui teolog* şi *a îndrumătorului* a numeroase generaţii de preoţi români.

1. Preotul Profesor Petre Vintilescu – repere biografice

Dacă ar fi să alcătuim un panteon al marilor profesori, care au zidit învăţământul teologic universitar românesc, un loc cu totul de frunte l-ar ocupat Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu[1].

Crescut cu respect pentru brazda gliei strămoşeşti, adică pentru viaţa ţăranului român, pentru credinţa şi dragostea lui de ţară, Pr. Petre Vintilescu a urcat până la culmile cele mai înalte ale vredniciilor preoţeşti şi ale învăţământului nostru teologic, impunându-se numai prin muncă necontenită şi prin merite proprii şi îndeplinind, în chip exemplar, toate sarcinile care i s-au încredinţat.

Dintre numeroasele însărcinări avute de-a lungul vieţii, cea căreia i-a dedicat cea mai mare atenţie şi cel mai curat devotament a fost aceea de *profesor* şi *autentic om de studiu* şi *de trăire teologică*.

Ca profesor, a avut reputaţia unui *magistru sever* şi *riguros*. Dar nu numai cu alţii ci, în primul rând, cu sine.

Câteodată aspru cu unii dintre studenţii săi, dar totdeauna drept, obiectiv în aprecieri, de o ireproşabilă ţinută academică în comportare şi de o exigenţă exemplară în împlinirea datoriei.

„Dar aceia dintre foştii săi studenţi, care am avut privilegiul de a trăi mai mult în preajma sa, de a munci alături de dânsul şi de a ne apropia mai mult sufleteşte de dânsul, am gustat deseori bucuria de a descoperi, cu surprindere, *ce comoară de sensibilitate discretă*, de bunătate şi delicateţă sufletească, de înţelepciune şi de distincţie se ascundea, sub chipul atât de serios şi de grav în aparenţă.

Clipele acelea, scurte şi rare, erau pentru noi ca acele zile însorite şi calde, care te consolează şi te

---

[1] Pentru principalele momente ale vieţii şi activităţii părintelui profesor am consultat: Pr. Profesor Ene Braniște, *Preot profesor Petre Vintilescu Necrolog,* în *Glasul Bisericii,* XXXIII (1975), nr. 5-6, p. 565-566; *Preotul Petre Vintilescu*, în *Studii Teologice,* XXVI (1974), nr. 7-8, p. 592-598; Pr. Gheorghe Gârbea, *Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Pr. Prof. dr. Petre Vintilescu, Viaţa şi opera,* Editura Universităţii din Piteşti, 2008, p. 143-156; Pr. Prof. Univ. Dr. Mircea Păcurariu, *Dicţionarul Teologilor Români*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996, p. 479-480; Pr. Prof. I. Rămureanu, *Prof. Pr. Dr. Petre Vintilescu*, în *Studii Teologice,* XXXIV (1982), nr. 1-2, p. 49-50.

răsplătesc cu prisosinţă pentru anotimpuri întregi cu cerul acoperit de nori.

Personalitatea şi opera scrisă a Părintelui Prof. Petre Vintilescu vor rămâne înscrise pentru totdeauna la loc de frunte, în galeria reprezentanţilor celor mai aleşi ai clerului Bisericii Ortodoxe Române, ai învăţământului religios din ţara noastră şi ai ştiinţei teologice ortodoxe, cărora le datorăm *admiraţie*, *respect* şi *cinstire*"[2].

Preotul Profesor Petre Vintilescu s-a născut în data de 25 septembrie 1887, în satul Popeşti din comuna Cătеasca, la 17 km de oraşul Piteşti, ca al doilea dintre cei şase copii ai preotului Marin Vintilescu, coborâtor dintr-o veche familie preoţească.

Prin grija vrednicului său tată, preocupat de a da fiului său cea mai bună educaţie şi datorită faptului că satul natal nu beneficia decât de prezenţa unor învăţători suplinitori, ce nu aduceau stabilitate în şcoala sătească, tânărul Petre a frecventat şi alte şcoli.

Astfel, cursurile şcolii primare le-a urmat în parte în comuna natală, o altă parte în comuna Ciulniţa-Eustatiade din fostul judeţ *Muscel*, precum şi în oraşul Piteşti.

În anul 1900 se înscrie la Seminarul Teologic de la Curtea de Argeş, iar în anul următor, după desfiinţarea şcolilor teologice de acest grad inferior, de la centrele eparhiale, este transferat la Seminarul Central din Bucureşti, pe care l-a absolvit în 1907, distingându-se, în mod deosebit, la studiul limbilor clasice.

A urmat cursurile Facultăţii de Teologie din cadrul Universităţii Bucureşti, ca *bursier*, obţinând licenţa în iunie 1911.

În acelaşi an se căsătoreşte cu Stana-Elena Crinteanu, fiica preotului din comuna Deagurile (Argeş) şi va fi hirotonit *preot* pe seama parohiei Răteşti-Furduleşti la data de 1 aprilie 1911.

Aici şi-a desfăşurat primele momente ale slujirii sale preoţeşti, evidenţiindu-se prin grija faţă de problemele spirituale, dar şi pentru cele materiale ale păstoriţilor. Astfel înfiinţează, printre altele, o bine organizată şi prosperă *bancă populară* menită să

---

[2] Pr. Profesor Ene Branişte, *Pr. Prof. Petre Vintilescu. Necrolog* în *Glasul Bisericii* XXXIII (1975), nr. 5-6, p. 566.

îmbunătăţească nivelul de viaţă şi condiţiile de muncă ale semenilor săi.

Va fi transferat ca *preot ajutător* la biserica „Maica Precista" din Piteşti, la 1 aprilie 1914, ca peste alţi trei ani, la 1 octombrie 1917, să fie numit *paroh* al Bisericii Sfântul loan Botezătorul din aceeaşi localitate.

Îndeplineşte diferite însărcinări în administraţia bisericească din Eparhia Argeşului, funcţionând ca *membru* şi apoi ca *preşedinte* al Consistoriului Eparhial, *protoiereu* al Argeşului de Jos şi *consilier referent* la sectorul cultural al eparhiei.

Concomitent cu sarcinile bisericeşti, a funcţionat şi ca *profesor de religie* în învăţământul secundar, uneori în completare cu ore de istorie şi de limba română, şi anume, mai întâi în învăţământul secundar particular din Piteşti (1914-1916), apoi ca *suplinitor* în învăţământul mediu şi profesional de stat (1917-1919), iar de la 1 noiembrie 1919 ca *profesor titular* în învăţământul normal din acelaşi oraş.

Între anii 1919-1921 a condus, în acelaşi timp, în calitate de *director*, şi internatul de elevi al societăţii preoţeşti *Frăţia*, iar în anul 1921-1922 a îndeplinit funcţia de *director* al *Şcolii Normale de băieţi* din Piteşti.

Urmează, între anii 1924-1926, cursurile de doctorat în teologie, obţinând titlul de *Doctor în Teologie* al Universităţii din Bucureşti, cu teza *Cultul şi ereziile*[3], primind calificativul *magna cum laude*.

Datorită calităţilor sale şi în urma unui riguros examen, noul Doctor în Teologie a fost numit *Profesor agregat* la catedra de *Liturgică şi Pastorală* a Facultăţii de Teologie din Bucureşti la 1 februarie 1928, iar la 1 aprilie 1931 a fost avansat ca *Profesor titular*. Timp de doi ani, între 1936-1938, este *suplinitor* al Catedrei de *Drept bisericesc*.

Obţinând un concediu de la catedră, timp de 8 luni (între luna ianuarie a anului 1932 şi august 1933), slujeşte în Biserica ortodoxă română din Paris.

Odată cu promovarea ca profesor universitar la Bucureşti a urmat şi transferarea sa într-o nouă parohie: Biserica „Sfinţii Voievozi" din capitală, unde şi-a continuat activitatea pastorală până la 1 decembrie 1940.

---

[3] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Cultul şi ereziile*, Teză de Doctorat în Teologie, Ed. Tipografia Artistica, Piteşti, 1926.

Părintele Profesor Vintilescu a fost *membru al senatului* Universităţii din Bucureşti (1937 şi 1939), *prodecan* al Facultăţii de Teologie, apoi *decan* în două rânduri, 1 decembrie 1938-1 octombrie 1940 şi septembrie 1946-decembrie 1948, păstrând această demnitate şi după transformarea facultăţii în *Institut Teologic*, până la 21 ianuarie 1949.

A fost ales *membru al delegaţiei* Bisericii Ortodoxe Române la *Conferinţa romano-ortodoxă-anglicană*, care a avut loc la Bucureşti, iar în iulie 1948, a făcut parte din delegaţia Bisericii Ortodoxe Române, la *Conferinţa inter-ortodoxă de la Moscova*, unde a avut un cuvânt greu de spus, ca specialist, în formularea hotărârii acestei conferinţe în legătură cu problema *Calendarului* şi *a datei sărbătoririi Paştilor* în Ortodoxie.

Pe plan intern, autorul nostru avut o bogată activitatate publicistică.

În acest context, amintim efortul depus la revizuirea *Liturghierului românesc*, apărută în patru ediţii, în anii 1956, 1967, 1974, 1980 (ultima revizuire fiind a părintelui Ene Branişte, continuatorul la catedră a lui Petre Vintilescu).

Apoi a publicat *cel mai complet comentariu teologic* (din punct de vedere istoric, liturgic, simbolic şi dogmatic), din spaţiul românesc, la slujbele Vecerniei, Utreniei şi Liturghiei, în revistele Bisericii Ortodoxe Române, reunite mai apoi şi publicate, pentru prima oară, în cartea numită *Liturghierul explicat*, la Bucureşti, în anul 1972[4].

Deşi în anul 1950 Părintele Profesor Petre Vintilescu *s-a pensionat* din activitatea profesorală, totuşi a continuat să activeze ca *preşedinte* al *Consistoriului Central Bisericesc* din 1954 până în anul 1966.

Trecerea la cele veşnice a reputatului profesor şi teolog s-a petrecut *în noaptea* de 11-12 iunie 1974, slujba înmormântării fiind săvârşită în Biserica *Sfântul Elefterie* din Bucureşti şi apoi a fost îngropat în cripta

[4] Ediţia din 2012, ultima a Sfântului Sinod al BOR, apărută cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a folosit ca material de bază *Liturghierul românesc*, Bucureşti, 1972, *explicat* de Părintele Profesor Doctor Petre Vintilescu.

familie din cimitirul *Sfânta Vineri-Griviţa* din capitală, în ziua de 13 iunie 1974.

Pr. Prof. Petre Vintilescu a fost la vremea sa şi va rămâne încă mult timp de aici înainte *cel mai reputat liturgist ortodox*, iar lucrările sale ştiinţifice vor rămâne *exemple de erudiţie* şi *de competenţă* în materie[5].

[5] Pr. Gheorghe Gârbea, *Pr. Prf. Dr. Ene Branişte, Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, Viaţa şi opera*, Editura Universităţii din Piteşti, 2008, p. 5.

2. Opera teologică

Activitatea pe care Părintele Petre Vintilescu a iubit-o cel mai mult şi căreia i-a dedicat cea mai mare parte a puterilor sale de lucru şi în slujba căreia şi-a pus talentul cu care a fost înzestrat, a fost cea de *profesor* pe tărâmul teologiei.

Strădaniile sale publicistice au constituit o etapă nouă în evoluţia literaturii noastre liturgice[6].

Scrisul său şi activitatea sa publicistică au început în aprilie 1911 şi n-au încetetat până în ultimele clipe ale vieţii, articolele sale onorând publicaţiile în care au apărut, dintre care enumerăm:

Pastorul Ortodox (Piteşti), *Adevărul bisericesc* (Piteşti); *Buletinul Eparhiei Argeşului*; *Biserica Ortodoxă Română*; *Studii Teologice*; *Ortodoxia*; *Glasul Bisericii*; *Renaşterea* (Craiova); *Convorbiri literare* (Bucureşti); *Revista generală a învăţământului* (Bucureşti); *Duminica ortodoxă*; *Duminica poporului*; *Graiul vremii* (Bucureşti); *Biserica şi şcoala*; *Legea românească*; *Buletinul parohiei Sfinţii Voievozi din Bucureşti*; *Universul*; *Calendarul*; *Cuvântul*; *Curentul*; *Crucea – organ de critică religioasă* (Bucureşti); *Neamul romanesc* (Vălenii de Munte).

[6] Idem, p. 479-480.

2. 1. Studii de Teologie practică: Liturgică, Pastorală şi Omiletică

1. *Cultul şi ereziile*, Teză de doctorat în Teologie, Ed. Tipografia Artistica, Piteşti, 1926.

2. *O propoziţie liturgică: „Cu înţelepciune, drepţi!",* ori *Cu înţelepciune dreaptă?”*, Ed. Tipografia Artistica, Piteşti, 1926.

3. *Sacerdoţiul, creştin. Pregătirea şi rolul său social,* Ed. Tipografia Artistica, Piteşti, 1926.

4. *Preotul şi politica (Capitol de Pastorală indirectă),* Ed. Tipografia Artistica, Piteşti,1926.

5. *Diptice sau pomelnice,* Ed. Artistica, Piteşti, 1926.

6. *Sacrificiul religios ca principiu al Liturghiei. Studiu dogmatico-liturgic*, Ed. Institutul de arte grafice România Nouă, Th. I. Voinea, Bucureşti, 1927.

7. *Două imne îngereşti în Liturghie: Imnul hieruvic şi imnul serafimic*, Ed. Tipografia Artistica, Piteşti, 1927.

8. *Misterul liturgic*, Ed. Tipografia Curierul judiciar, Bucureşti, 1929.

9. *Încercări de istoria Liturghiei: Liturghia creştină în primele trei veacuri,* Ed. Tipografia România Mare, Bucureşti, 1930.

10. *Valoarea socială a Liturghiei,* Prelegere la deschiderea solemnă a cursurilor anului universitar 1930-1931, la Facultatea de Teologie din Bucureşti, în ziua de 10 noiembrie 1930, Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1931. Extras din revista *Studii Teologice* II (1931), nr. 1.

11. *Contribuţii la revizuirea liurghierului român. Studiu şi text*, Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1931.

12. *Preotul în faţa chemării sale de păstor al sufletelor. Capitole de teologie Pastorală indirectă*, Ed. Tipografia Caragiale, Bucureşti, 1934.

13. *Troparul ceasului al treilea în rânduiala epiclezei*, Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1937. Extras din revista *Biserica Ortodoxă Română* LV (1937), nr. 1-2 (ianuarie-februarie), 1937.

14. *Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualităţii creştine*, Institutul de arte grafice Bucovina, Bucureşti, 1937. Extras din revista Studii Teologice, an VI(1937), nr. 1.

15. *Trupul şi sângele Domnului din Sfânta împărtăşire,* Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti. Extras din revista Biserica Ortodoxă Română LV (1937), nr. 5-6 (mai-iunie).

16. *Despre poezia imnografică din cărţile de ritual şi cântare bisericească*, Bucureşti, 1937.

17. *Spovedania şi Duhovnicia,* Ed. Librăriei Teologice, Bucureşti, 1939.

18. *Expresiunea „Slujbă cuvântătoare“ din Liturghierul român*, Ed. Tipografia Bucovina – LE. Torontiu, Bucureşti, 1939. Extras din revista *Studii Teologice* VII (1938-1939).

19. „*Mila păcii, jertfa laudei“ în Liturghiile bizantine*, Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1940. Extras din revista *Biserica Ortodoxă Română*, LIX (1941), nr. 1-2.

20. *Câteva consideraţii liturgice pe marginea unei cărţi de filolofie* (Sophie Antoniadis, *Place de la liturghie dans la tradition des lettres grecque*, Leiden), Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1941. Extras din *Biserica Ortodoxă Română* LIX (1941), nr. 7-8.

21. *Verbul „a mântui” ca termen de invocare a Prea Sf. Născătoare de Dumnezeu, în pietatea ortodoxă, Contribuţie de filologie liturgică*, Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1941. Extras din *Studii Teologice* VIII (1940), vol. II.

22. *Liturghia în viaţa românească,* Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1943. Extras din *Biserica Ortodoxă Română* LXI (1943), nr. 4-6.

23. *Liturghiile bizantine privite istoric în structura şi rânduiala lor*, Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1943.

24. *În jurul unei formule liturgice de origine biblică*, Ed. Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei, Craiova, 1943. Extras din revista *Renaşterea*, Craiova, nr. 10/ 1943 – recenzie de Ene Branişte în *Biserica Ortodoxă Română* 1945, nr. 10, p. 453.

25. *Cântarea poporului în Biserică în lumina Liturghierului*, Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1945. Extras din *Biserica Ortodoxă Română* LXII (1945), nr. 9 (septembrie).

26. *Funcţiunea eclesiologică sau comunitară a Liturghiei*, Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1946. Extras din *Biserica Ortodoxă Română* LXIV (1946), nr.1-3 (ianuarie- martie).

27. *Sensul cuvintelor în terminologia liturgică,* Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1946. Extras din volumul omagial închinat ÎPS Nicodim, Patriarhul României la împlinirea vârstei de 80 de ani.

28. *Principiile şi fiinţa cultului creştin-ortodox, Curs litografiat de liturgică generală sau introducere în studiul Liturgicii*, *partea întâia*. Ediţia din 1930-1940.

29. *Istoria Liturghiei.* Curs litografiat; ediţia din anul 1940.

Partea I, pag. 3-219, *Istoria Liturghiei în primele trei secole*, reproduce volumul *Încercări de istoria Liturghiei* din anul 1930.

Partea a II-a, pag. 223-301, tratează *despre grupele sau riturile liturgice*.

Iar partea a III-a, pag. 305 până la final, tratează despre *Cele şapte laude, originea şi istoricul lor*.

Ultima ediţie litografiată fiind cea din anul 1948.

30. *Însemnări pentru* o *nouă ediţie a Liturghierului,* Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1947.

31. *Liturghierul explicat,* Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1972.

2. 2. Articole şi studii

1. *Laturi din rolul social al preotului* în rev. *Adevăr Bisericesc* 1923, nr. 3 (mai), p. 99-104.

2. *Improvizaţia în predică* în *Buletinul Eparhiei Argeşului* 1927, nr. 5-6 (martie), p. 12-15.

3. *Lumânarea liturgică,* în foaia săptămânală ,,Duminica ortodoxă a cercului de Publicaţiuni" *Ia şi citeşte*, 1927, 24 aprilie şi 1 mai, Bucureşti.

4. *Zelul pastoral* (după Abatele Dubois) în *Buletinul Eparhiei Argeş* 1927, nr. 13-14 (1 şi 15 iulie).

5. *Puterile sacerdoţiului* (traducere şi adaptare), în *Buletinul Eparhiei Argeş* 1927, nr. 15-16 (1 şi 15 august).

6. *Călugăria şi preoţia în scrierile ascetice ale călugărilor ortodocşi din veacul al IV-lea şi al V-lea* în *Buletinul Eparhiei Arg*eş 1927, nr. 17-18 (1 şi 15 sept).

7. *Conducerea spirituală şi carneţele de conştiinţă în seminarii* în *Buletinul Eparhiei Argeş* 1927, nr. 21-22 (1 şi 15 noiembrie).

8. *Păstrarea Sfintei Împărtăşanii pentru cei bolnavi* în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 5/ 1928, pag. 422-433 şi nr. 6/ 1928, p. 520-527.

9. *„Cu înţelepciune, drepţi" sau „Cu înţelepciune dreaptă"?*, în foaia săptămânală ,,Duminica Ortodoxă" X (1928), nr. 45-46 (duminică, 1 şi 8 iulie).

10. *Încă o lămurire despre „...înţelepciune, drepţi!", în foaia săptămânală* ,,Duminica Ortodoxă" X (1928), nr. 47-48 (duminică, 15 şi 2 iulie).

11. *Lămurire la „o întâmpinare"* în revista *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1928.

12. *Paştele şi Liturghia* în *Graiul vremii*, organ al *Asociaţiei generale a clerului ortodox român*, 1929, 30 martie-6 aprilie, p. 1.

13. *Preotul în oficiul său de liturghisitor* în *Biserica Ortodoxă Română*, 1929, nr. 5-6 (iunie), pag. 514-524.

14. *Slujba Floriilor la Ierusalim în veacul al patrulea* în foaia săptămânală „*Duminica Ortodoxă*", 1930, nr. 33-34 (duminică, 6 şi 13 aprilie).

15. *Slujba în ziua de Joi-Mare la Ierusalim în veacul al patrulea*, traducere din limba latină, în foaia săptămânală „*Duminica Ortodoxă*", 1930, nr. 39-40 (duminică, 18 şi 25 mai).

16. *În jurul unor forme noi de pietate* în ziarul *Universul* (Bucureşti), 1931, nr. 31 (miercuri, 4 februarie), p. 1 şi 2; 1931, nr. 34 (sâmbătă, 7 februarie), p. 7 şi 1931, nr. 35 (duminică, 8 februarie).

17. *Radio şi Liturghia* în ziarul *Cuvântul* (Bucureşti), foileton, în nr. de vineri, 24 noiembrie 1933, p. 1 şi 2.

18. *Iarăşi radio şi Liturghia,* în ziarul *Curentul* (Bucureşti, foileton), nr. 2, joi, 1 februarie, 1934, p. 154.

19. *Poeţii bisericeşti ai Crăciunului* în ziarul *Universul* (Bucureşti) nr. 325, 25 decembrie, 1934, p. 20.

20. I. D. Ştefănescu, *Ilustration des liturgies dans L'art de Byzence et de L' Orient,* Ed. de L'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales de l'Universite de Bruxelles, 1936. Recenzie în revista *Studii Teologice* VII (1938-1939), p. 404-407.

21. *Într-o controversă asupra împărtăşirii clericilor, la Liturghia darurilor mai înainte sfinţite,* în ,*Biserica şi şcoala*, revista oficială a Episcopiei Aradului, nr. 11 (12 martie),1944, Arad, p. 83-84.

22. *Sinteza problemelor pastorale ale ceasului de faţă* în *Păstorul Ortodox* XXVI (1946), nr. 1-3 (ianuarie-martie), Piteşti, pag. 4-7.

23. *Biserica Ortodoxă şi hirotoniile anglicane. Posibilitatea recunoaşterii validităţii lor* în *Ortodoxia* I (1949), nr. 1, p. 91-112.

24. *Câteva consideraţiuni în legătură cu îndreptarea calendarului* în *Ortodoxia* I (1949), nr. 1, p. 113-122.

25. *Funcţiunea catehetică a Liturghiei* în *Studii Teologice*, seria a II-a, I (1949), nr. 1-2, p. 17-33.

26. *Spovedania, prilej de pastoraţie individuală*, în *Studii Teologice* I (1949), nr. 9-10, p. 695-712.

27. *Binaţia Liturghiei* în *Studii Teologice* II (1950), nr. 3-6, p. 125-136.

28. *Contribuţii la lămurirea unei controverse de tipic privitoare la vohodurile Liturghiei* în *Studii Teologice* III (1951), nr. 3-4, p. 121-134.

29. *Ora sau vremea din zi pentru săvârşirea Liturghiei Darurilor noi înainte sfinţite* în *Studii Teologice* IV (1952), nr. 1-2, p. 66-75.

30. *Anafora sau Antidoron* în *Studii Teologice* V (1953), nr. 1-2, p. 116-145.

31. *Sfânta Împărtăşanie în spiritualitatea creştină. Deasă ori rară împărtăşire?* în *Studii Teologice* V (1953), nr. 5-6, p. 382-406.

32. *Miruitul* în *Studii Teologice* V (1953), nr. 9-10, p. 643-660.

33. *Pentru o nouă ediţie în pregătire a Liturghierului Bisericii Ortodoxe Române* în *Biserica Ortodoxă Română* LXXIII (1955), nr. 3-4, p. 295-310.

34. *Conferinţa română ortodoxă-anglicană de la Bucureşti, din iunie 1935, privită în cadrul temelor ei liturgice* în *Ortodoxia* X (1958), nr. 2, p. 252-286.

35. *Pregătirea sfinţiţilor slujitori pentru oficiul Liturghiei* în *Biserica Ortodoxă Română* LXXVII (1959), nr. 2, p. 141- 176.

36. *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul şi în textul ei. Generalităţi introductive şi prima parte a Liturghiei catehumenilor* în *Biserica Ortodoxă Română* LXXXVII (1959), nr. 11-12, p. 1073-1099.

37. *Cartea numită Liturghier* în *Studii Teologice* XI (1959), nr. 9-10, p. 507-524.

38. *„Vohodul mic" sau „Intrarea mică" şi momentele următoare din Liturghia catehumenilor* în *Biserica Ortodoxă Română* LXXVIII (1960), nr. 7-8, p. 629-657.

39. *Serviciile de seară şi de dimineaţă premergătoare Liturghiei* în *Glasul Bisericii* XIX (1960), nr. 9-10, p. 724-741.

40. *Liturghia credincioşilor*. *Riturile din prima parte a Liturghiei credincioşilor* în *Biserica Ortodoxă Română* LXXVIII (1960), nr. 11-12 p. 1030-1053.

41. *Vohodul şi partea finală a Vecerniei, slujba Litiei şi a Miezonopticii* în *Glasul Bisericii* XX (1961), nr.7-8, p. 579-590.

42. *Anafora sau ritualul Sfintei Jertfe euharistice* în *Biserica Ortodoxă Română* LXXIX (1960), nr. 7-8, p. 735-754.

43. *Epicleza* în *Biserica Ortodoxă Română* LXXX (1962), nr. 1-2, p. 86-104.

44. *Sensul pomenirii Sfinţilor după Jertfa euharistică. Răspuns la o întrebare* în *Glasul Bisericii*, XXI (1962), nr. 5-6, p. 468-472.

45. *Rugăciunea dipticelor sau a pomelnicelor de la Sfânta Jertfă euharistică* în *Biserica Ortodoxă Română* LXXX (1962), nr. 7-8, p. 658-672.

46. *Oficiul sfintei liturghii după dipticele de la finele anaforei euharistice şi până la înălţarea Sfântului Agneţ* în *Biserica Ortodoxă Română* LXXXI (1963), nr.1-2, p. 111-130.

47. *Capitolul împărtăşirii în cadrul Sfintei Liturghii* în *Biserica Ortodoxă Română* LXXXI (1963), nr. 3-4, p. 265-296.

48. *Oficiul Utreniei* în *Glasul Bisericii* XXII (1963), nr.7-8, p. 683-699.

49. *Rugăciunile apolisului Liturghiei* în *Biserica Ortodoxă Română* LXXXII (1964), nr. 3-4, p. 276-283.

2. 3. Publicistica generală (articole, cronici, recenzii, informaţii din ziare şi reviste, polemici cu subiect strict teologic)[7]

1. *Meditaţiune* în *Păstorul Ortodox* X (1911), nr. 4-5, Piteşti, p. 253-255.

2. *Evanghelia şi problemele sociale* în *Păstorul Ortodox* X (1911), nr. 8-9, Piteşti, p. 437-445.

3. *Preceptul egalităţii* în *Păstorul Ortodox* XI (1912), nr. 3-4, p. 121-129.

4. *Iubirea de neam şi de Biserică* în *Păstorul Ortodox* XI (1912), Piteşti, p. 199-207.

5. *Să luăm aminte. Clauze nefolositoare şi pretexte neverosimile* în *Adevărul Bisericesc* I (1913), nr. 10-11, Piteşti, p. 7-11.

6. *Biserica episcopală din Curtea de Argeş* în *Adevărul Bisericesc* I (1913), nr. 10-11, Piteşti, p. 55-56.

7. *Note şi observaţiuni asupra individualităţii religioase a poporului nostru şi acţiunea educatoare a preotului* în *Adevărul Bisericesc* II (1913), nr. 17-18, Piteşti, p. 6-18.

8. *Biserica şi politica* în *Adevărul Bisericesc* III (1914), nr. 1, Piteşti, p. 9-12.

9. *Căsătoria religioasă şi modificarea constituţiei,* în *Adevărul Bisericesc* III (1914), nr. 2, Piteşti, p. 77-78.

10. *Adventiştii* în *Adevărul Bisericesc* III (1914), nr. 6-7, Piteşti, p. 96-100.

11. *Moralitatea şi depopulaţia* în *Adevărul Bisericesc* III (1914), nr. 5, Piteşti, p. 201-202.

12. *Rostul creştin al vieţii* în *Adevărul Bisericesc* III (1914), nr. 12, Piteşti, p. 402-406.

---

[7] Idem, p. 54-67.

13. *Propaganda papistă în România* în *Adevărul Bisericesc*, nr. 2, 1923, Piteşti, p. 83-85.

14. *Puterea Bibliei în educaţia naţiunilor* în *Adevărul Bisericesc*, nr. 2, 1923, Piteşti, p. 88-91.

15. *Păstorirea sufletească a intelectualilor noştri* în *Adevărul Bisericesc*, 3 mai 1923, Piteşti, p. 133-136.

16. *Rangurile onorifice ale preoţilor* în *Buletinul Eparhiei Argeşului*, nr. 10, din 15 mai 1927, p. 15.

17. *Drepturile Bisericii în şcoala poporului* în *Buletinul Eparhiei Argeşului*, nr.11-12, din 1 şi 15 iunie 1927.

18. *Bucurie zadarnică şi copilărească: Catolicitatea şi Biserica* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11, 1930, p. 1080-1083.

19. *Biserica şi enoria* în *Buletinul parohiei Sfinţii Voevozi din Bucureşti* I (1931), nr. 1, p. 1-2.

20. *Cuvinte pentru spovedanie* în *Buletinul parohiei Sfinţii Voevozi din Bucureşti*" I (1931), nr. 1, p. 2.

21. *Recenzie, Liturghier,* Bucureşti, 1967/ 1968, în *Biserica Ortodoxă Română* LXXXVI (1968).

2. 4. Predici[8]

1. *Predică rostită la cununia religioasă a unui teolog*, în Biserica comunei Gruiu, raion Piteşti, regiunea Argeş, în primăvara anului 1912.

2. *Predică rostită în biserica „Maica Precista" din Piteşti*, în ziua de 1 august 1914, la sărbătoarea Adormirea Maicii Domnului.

3. *Pareneza rostită în Biserica „Maica Precista" din Piteşti în Vinerea Patimilor*, 20 martie 1915, în *Adevărul bisericesc*, nr. 3-4, anul 1915, Piteşti, p. 124-127.

4. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista" din Piteşti în ziua de 30 iunie 1915*, în *Adevărul bisericesc*, nr. 6-7, 1915, Piteşti, p. 297-283.

5. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista" din Piteşti în ziua de 26 octombrie 1915*.

6. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista" din Piteşti la Denia din Vinerea Patimilor, 8 aprilie 1916.*

7. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista" din Piteşti în Duminica a patra din Păresimi, 12/15 martie 1917.*

8. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista" din Piteşti în Duminica a patra din Păresimi, 19 martie (1 aprilie) 1917* (Prelucrare după Inocențiu Moisiu).

9. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista" din Piteşti la sărbătoarea Înălţării Domnului, 11/14 mai 1917.*

10. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista" din Piteşti în ziua de 15 august 1917*, la sărbătoarea Adormirea Maicii Domnului.

---

[8] Idem, p. 67-74.

11. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Piteşti, în ziua de 7/20 ianuarie 1918*.

12. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Piteşti, în ziua de 7/20 ianuarie 1919*.

13. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Piteşti, în ziua de 7/20 ianuarie 1920*.

14. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Piteşti, în ziua de joi 7 ianuarie 1921*.

15. *Predică rostită în Catedrala Episcopală din Oradea, în ziua de Duminica Tomii din anul 1922 (cu ocazia Adunării Eparhiale)* în *Legea Romanească* II (1922), nr. 16, p. 4-5.

16. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Piteşti, în ziua de sâmbătă 7/20 ianuarie 1923*.

17. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Piteşti, la sărbătoarea Naşterii Domnului, 25 decembrie 1923*.

18. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Piteşti, în ziua de 7/20 ianuarie 1924*.

19. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Piteşti, în ziua de 25 aprilie (Vinerea Patimilor) anul 1924*.

20. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Piteşti, 1 ianuarie 1925*. Traducere şi prelucrare după cardinalul Giraud, *Discours et allocutions des circonstances par l 'Abbe Guillerin*, vol. I, p. 279 şi după Massillon, *Du bonheur* în *Oeuvres*, tom. III, p. 835.

21. *Predică rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti la Duminica a XXX-a după Rusalii (26 noiembrie 1928)*.

22. *Predică rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti la Duminica a III-a după Rusalii, 1929*.

23. *Predică rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti la sărbătoarea Naşterii Domnului, 1929.*

24. *Predică rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti la Duminica vameşului şi a fariseului, 9 februarie 1930.*

25. *Predică rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti, la Duminica lăsatului sec de carne (Pericopa evanghelică a înfricoşatei Judecăţi), 23 februarie 1930.*

26. *Predică rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti la Duminica I din Păresimi.*

27. *Predică rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti, în anul 1930.*

28. *Predică în a III-a zi de Paşti*, în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti, în anul 1930.

29. *Predică la Duminica Mironosiţelor (a III-a după Paşti)* rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti, la 4 mai 1930.

30. *Predică rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti la sărbătoarea* Naşterii Domnului *(25 decembrie 1930).*

31. *Predică la 2 februarie 1931, la Întâmpinarea Domnului*, rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti.

32. *Predică la Duminica Vameşului şi a Fariseului (plan şi idei)*, rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti, în anul 1931.

33. *Predica la Duminica lăsatului sec de brânză*, rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti, la data de 22 februarie 1931.

34. *Predică la sărbătoarea Sfântului Gheorghe (23 aprilie 1931)*, rostită în Biserica „Sfinţii Voievozi” din Bucureşti.

35. *Predică la sărbătoarea Soborului Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavriil (23 aprilie 1931)*, rostită în ziua de 8 noiembrie, în Biserica ,,Sfinţii Voievozi" din Bucureşti.

36. *Predică – pasaje principale şi idei din planul predicii la sărbătoarea Sfântului Nicolae*, rostită în Biserica ,,Sfinţii Voievozi" din Bucureşti, în ziua de 6 decembrie 1931.

37. *Predică la Duminica a III-a după Rusalii*, rostită în Biserica ,,Sfinţii Voievozi" din Bucureşti, la 25 iunie 1933.

38. *Predică la sărbătoarea Naşterii Sfintei Fecioare şi la sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, rostită vineri, 8 septembrie 1933*, în Biserica ,,Sfinţii Voievozi" din Bucureşti.

39. *Predică la Duminica a IV-a după Rusalii*, rostită în Biserica ,,Sfinţii Voievozi" din Bucureşti, în anul 1933.

40. *Predică la Duminica a V-a după Rusalii*, rostită în Biserica ,,Sfinţii Voievozi" din Bucureşti, prin anul 1934.

41. *Predică la Duminica a XI-a după Rusalii*, rostită în Biserica ,,Sfinţii Voievozi" din Bucureşti, în 1934 sau 1935.

42. *Predică la Duminica a XX-a după Rusalii*, rostită în Biserica ,,Sfinţii Voievozi" din Bucureşti, în anii 1934-1936.

43. *Predică la Duminica a XXVI-a după Rusalii*, rostită în Biserica ,,Sfinţii Voievozi" din Bucureşti, în anii 1935-1937.

44. *Predică la Duminica a XXVIII-a după Rusalii*, rostită în Biserica ,,Sfinţii Voievozi" din Bucureşti, în anii 1936-1938.

45. *Predică la Duminica Tomii*, rostită în catedrala Sfintei Patriarhii din Bucureşti, în ziua de 1 mai 1949.

46. *Predică la sărbătoarea Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, rostită luni, 21 noiembrie 1949*, în catedrala Sfintei Patriarhii din Bucureşti.

3. Contribuţii liturgice

3. 1. Istoria Liturghiei în primele trei veacuri[9]

Cartea Părintelui Prof. Dr. Petre Vintilescu este una deosebit de interesantă pentru cei interesaţi în aflarea informaţiilor despre *perioada primară* a cultului creştin.

Este importantă pentru că se referă la o perioadă despre care informaţiile sunt relativ sărace, dar şi pentru că valorifică o bibliografie ce depăşeşte graniţele Ortodoxiei Răsăritene.

Istoria Liturghiei în primele trei veacuri urmăreşte modul în care s-a fixat şi definitivat formula liturgică pe care Biserica de Răsărit o practică până în prezent.

Cercetarea începe de la sinagogă şi de la ritul iudaic de închinare. Iar ipoteza autorului, susţinută cu mai multe argumente, este că ritualul creştin nu se putea dezvolta *cu totul independent* de cel iudaic.

Dar existau şi diferenţe fundamentale, venite tocmai din dorinţa de a trasa o disctincţie vizibilă între unii şi alţii.

Două dintre deosebirile semnificative au fost *renunţarea la sâmbătă în favoarea duminicii* şi înlocuirea *ritualului pascal* cu *ritualul euharistic*.

Meritul Părintelui Prof. Dr. Petre Vintilescu este important, deoarece aduce lămuriri asupra unor serii de controverse şi dificultăţi referitoare la istoria cultului, în special în primele trei veacuri.

Metoda folosită de el este una cât se poate de potrivită. Şi anume *metoda istorico-literară*, care are în vedere, mai întâi, valorizarea textelor ce aduc mărturie despre viaţa primei comunităţi creştine, precum şi modul cum acestea trebuie înţelese.

Părintele Prof. Dr. Petre Vintilescu trece în revistă principalele evenimente descrise de Sfinţii Evanghelişti, în care Mântuitorul nostru Iisus Hristos a fost *implicat*, într-o formă sau alta, în cadrul cultului Legii Vechi.

---

[9] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri,* Ed. Nemira, Bucureşti, 2001.

Iisus Hristos a practicat cultul divin mozaic, dar în cadrul activităţii Sale pământeşti a avut şi manifestări particulare.

Hristos se ruga deseori singur, alteori cu Ucenicii, postea îndelungat. În acelaşi timp, El se afirmă ca *un purificator* şi *reformator* al cultului mozaic. Printre altele, El oferă Apostolilor şi lumii *un model de rugăciune* (Matei 6, 9-13).

Cea mai mare parte a vieţii şi a activităţii Mântuitorului stă sub auspiciile cultului mozaic, de inspiraţie divină, în complexitatea formelor sale, la fel şi a postului.

Atitudinea constantă a Mântuitorului faţă de cult, în general, implică două direcţii: primează *curăţia sufletească* şi modul cum *te înfăţişezi* în faţa lui Dumnezeu, aceasta constituind *esenţa* cultului mozaic; în vreme ce modurile, formele în care se îmbracă aceste atitudini sau, şi mai grav, atitudini şi rituri ce nu au nicio legătură cu puritatea sufletească, sunt, în mod constant şi perpetuu, *criticate* de Mântuitorul.

Complexitatea acestor rituri exterioare, imposibil de urmărit şi de practicat în detaliu, constituie *blestemul* Legii Vechi.

De aceea se poate observa, în multe pericope evanghelice, modul în care Hristos *se raportează* la cult şi felul în care *îl practică* în diferite ocazii dar şi modul în care El *corectează* înțelegerea lor vizavi de cultul mozaic.

Mântuitorul Hristos, în cadrul Cinei celei de Taină, va institui pentru Apostoli şi pentru întreaga lume Jertfa Legii celei Noi, care „constituie *sâmburele originar* al cultului divin, centrul în jurul căruia vor gravita toate manifestările cultice ale creştinilor din primele veacuri, dar şi ale creştinismului ortodox din toate timpurile, ca şi izvorul din care vor ţâşni şi se vor dezvolta toate rânduielile de cult”[10].

Înainte de înălţarea Sa la cer, Hristos le promite Apostolilor Săi că le va trimite pe Mângâietorul. Acesta este şi motivul pentru care ei nu se îndepărtează de Ierusalim.

Sfântul Apostol Luca spune: „*Şi erau în toată vremea în templu, lăudând şi binecuvântând pe*

[10] Pr. Viorel Sava, *În Biserica slavei Tale. Studii de teologie şi spiritualitate liturgică* (I), Editura Erota, Iaşi, 2003, p. 7.

Dumnezeu"(Luca 24, 53). În această atmosferă de rugăciune se produce şi evenimentul Cincizecimii.

Pe de o parte, ei continuă să meargă şi să se roage în templu, cu alte cuvinte rămân pe mai departe *practicanţi* ai Legii Vechi însă, pe de altă parte, observăm că ei participă şi la un cult *cu caracter privat*, ce consta în rugăciune şi meditaţie în vederea împlinirii făgăduinţei Mântuitorului.

Părintele Profesor Vintilescu identifică acest *cult privat* ca unul *de rugăciune* şi *de cerere*, din care nu făcea parte, încă, *frângerea pâinii*.

El mai afirmă faptul că nici Mântuitorul, în răstimpul dintre Înviere şi Înălţarea Sa la cer, nu a mai celebrat Sfânta Euharistie, deoarece „*El era personal prezent în mijlocul Apostolilor*"[11] Săi.

Pentru perioada imediat următoare Cincizecimii, izvorul principal, care ne pune la dispoziţie informaţii privitoare la istoria primei comunităţi creştine, îl reprezintă *Faptele Apostolilor*.

Viaţa primei comunităţi creştine este prezentată în felul următor: „*Şi stăruiau în învăţătura Apostolilor şi în împărtăşire, în frângerea pâinii şi în rugăciuni"* (Fapte 2, 42).

Reiese, în mod evident, faptul că viaţa primei comunităţi creştine se desfăşura în cadrul învăţăturii, împărtăşirii, agapei creştine şi rugăciunii. Toate acestea erau proprii şi accesibile celor care, în urma predicii apostolice, acceptau Botezul în numele lui Hristos.

Părintele Profesor Dr. Petre Vintilescu observă că şi în această perioadă creştinii continuau să meargă la templu dar, ca un element caracteristic lor, se adunau în case particulare pentru rugăciune şi împărtăşire: „*rugăciunea* era *elementul esenţial* al cultului (...) iar *frângerea pâinii* caracteriza acest cult"[12].

Totodată aflăm că în prima comunitate din Ierusalim „întâlnim, la început, mai mult un cult „*iudeo-creştin*", în care s-ar putea deosebi „*un oficiu exoteric şi unul esoteric* [ezoteric]"[13].

Oficiul exoteric ar fi cel *practicat în templu* iar cel esoteric [ezoteric]: *cel practicat prin case*.

---

[11] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2001, p. 16.
[12] Idem, p. 17-18.
[13] Idem, p. 20.

Specific comunităţii din Ierusalim era atât obiceiul de *a merge* şi *a se ruga la templu*, cât şi *oficiul zilnic al Euharistiei*.

Neexistând templu în diaspora, primii creştini care locuiau aici îşi desfăşurau cultul *numai în case particulare*, iar frângerea pâinii se celebra *în ziua întâi a săptămânii*, zi în care *înviase* Mântuitorul.

Prin urmare, *singura zi liturgică* pentru creştinii din diaspora era *ziua întâi* a săptămânii: „în ziua întâi a săptămânii (duminica) adunându-ne noi *să frângem pâinea*, Pavel, care avea de gând să plece a doua zi, a început să le vorbească şi a prelungit cuvântul lui până la miezul nopţii" (Fapte 20, 7).

În centrul concepţiei iudeo-creştine stă credinţa în lunga, aşteptata şi acum *desăvârşita venire* a lui Mesia, credinţa că ei, creştinii, aparţin de acum încolo *societăţii mesianice*.

Logica primilor creştini era alta faţă de logica creştinilor de astăzi: creştinii de astăzi acceptă Vechiul Testament deoarece *cred* în cel Nou, în timp ce primii creştini *au crezut în cel Nou* deoarece au văzut, au experimentat şi recunoscut *împlinirea* celui Vechi.

Ei au trăit Creştinismul ca *începutul zilei Domnului*, spre care s-a îndreptat întreaga istorie a poporului ales: „Cu siguranţă să ştie, deci toată casa lui Israel că Dumnezeu, pe Acest Iisus pe Care voi L-aţi răstignit, L-a făcut *Domn* şi *Hristos*" (Fapte 2, 36).

Creştinismul a fost pentru ei, ca evrei după trup, nu o religie la care *au fost convertiţi* prin renegarea celei vechi, ci *împlinirea* şi *desăvârşirea ultimă* a singurei religii adevărate, a acelei singure istorii sacre a legământului dintre Dumnezeu şi poporul Său[14].

Prima observaţie pe care Părintele Vintilescu o face în tratarea acestei chestiuni este aceea că Noul Testament *nu posedă* şi *nu a transmis schema* unei rânduieli concrete a oficiului cultului creştin.

Despre o rânduială concretă, cu tot ce înseamnă aceasta, se poate vorbi abia *peste un secol* de vieţuire creştină[15].

---

[14] Alexander Schmemann, *Introducere în teologia liturgică*, traducere de ieromonah Vasile Bârzu, Editura Sophia, Bucureşti, 2002, p. 105-110.

[15] [Nota *editorului* cărții, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș] Părintele Vintilescu susține aici că Biserica a avut *un cult al ei* bine determinat de-abia din secolul al II-lea d. Hr. Adică, cu alte cuvinte, că nu a fost *o Biserică deplină*, la nivel cultic, în secolul I. Însă Sfântul Dionisie Areopagitul, trăitor în secolul I d. Hr., *infirmă* această presupunere. Căci Sfântul Dionisie ne arată în toată opera sa

Avem aici şi motivaţia faptului pentru care nu găsim în Noul Testament *o rânduială completă* a oficiului cultului Legii celei Noi[16].

Deoarece cultul, din care face parte Liturghia, „sunt o chestiune de Tradiţie, ea a înfiinţat (Liturghia) împreună cu cateheza apostolică, înainte ca unele părţi din conţinutul lor să fi ajuns consemnate în scris în diferitele cărţi ale Testamentului celui Nou”[17].

Un alt element al cultului creştin în perioada apostolică, semnalat de părintele profesor Vintilescu, îl formau şi cântările religioase.

Practica cântărilor religioase, ce constituie o parte din viaţa cultică a primilor creştini, vădeşte, fără urme de îndoială, aceeaşi dependenţă formală şi structurală faţă de cultul sinagogal.

Evident, acest obicei cultic, deosebit de frumos şi de sensibil, a fost preluat fără rezerve de iudeo-creştinii perioadei apostolice şi integrat în formele cultice pe care ei le practicau.

Sfântul Apostol Pavel este cel care aduce lămuriri privitoare la existenţa cântării religioase, ca parte integrantă şi activă a vieţii cultice: „Vorbiţi între voi în psalmi şi în laude şi în cântări duhovniceşti, lăudând şi *cântând* Domnului, în inimile voastre” (Efeseni 5, 19).

---

mistagogică faptul că Tainele şi slujbele Bisericii erau *o realitate* a secolului I creştin, pe care el *o contempla* şi *o explica* cu profunzime dumnezeiască. Pentru că nu poate exista Biserică *fără cult* şi *învăţătură bine precizată*.

Bineînțeles, asta nu înseamnă că în secolul I s-au dezvoltat slujbele Bisericii în stadiul pe care îl avem acum, ci faptul că nu exista Taină și slujbă a Bisericii fără *o rânduială* a ei și fără *un mod de săvârșire*. Dacă nu ar fi așa, ar rezulta monstruozitatea că Biserica *a șomat* din punct de vedere liturgic în secolul I, când secolul I d. Hr. a fost secolul *celei mai mari dezvoltări predicatoriale* și *liturgice* a Bisericii.

Opinia Părintelui Petre Vintilescu e dusă azi, de teologi eterodocși, și mai departe, aceștia afirmând că în secolele II-III d. Hr. putem vorbi despre *ierarhie* și *cult* în Biserică, lucru care *contravine* tuturor mărturiilor scripturale și patristice despre realitatea Bisericii primelor secole. Însă asta le convine de minune eterodocșilor, pentru că Biserica apare, în această postură, doar ca *o comunitate predicatorială* dar nu și *sacramentală*, care nu e compusă din ierarhie și popor credincios.

Când realitatea e alta: ierarhia Bisericii *apare imediat* după Cincizecime și, totodată, *Tainele* și *slujbele Bisericii*, pe care această ierarhie le slujea. Pentru că Botezul, Euharistia, Preoția, Înmormântarea etc. trebuiau făcute de către o ierarhie și această ierarhie bisericească trebuia *să știe*, în mod practic, *cum* și *ce se slujește* în toate aceste slujbe ale Bisericii.

[16] [Nota *editorului* cărții, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș] Noul Testament nu oferă rânduiala *niciunei slujbe* a Bisericii. Asta nu înseamnă că trebuie să tragem concluzia că Biserica secolului I d. Hr. făcea Sfânta Liturghie *la întâmplare*, boteza la întâmplare sau înmormânta la întâmplare. Adică slujea *fără o rânduială* fiecare slujbă.

[17] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit, p. 26.

Acelaşi îndemn este adresat şi colosenilor: „...*cântaţi* în inimile voastre lui Dumnezeu, multumindu-I în psalmi, în laude şi în cântări duhovniceşti" (Coloseni 3, 16).

Psalmii şi laudele făceau parte din tradiţia Legii Vechi, în vreme ce cântările duhovniceşti erau „o creaţie pur creştină a entuziasmului religios, care însufleţea creştinismul primitiv"[18].

În această rânduială a Bisericii primare se regăseşte şi practica rugăciunii. Aceasta era, fără doar şi poate, „*cea mai de seamă preocupare* a primilor creştini"[19].

În primul capitol al lucrării de faţă, Părintele Vintilescu vorbeşte despre convertirea iudeilor la o nouă religie, căreia i se vor consacra de acum încolo[20].

În prefaţa capitolului al II-lea al lucrării, Părintele Vintilescu aminteşte izvoarele care dau mărturie despre cultul creştin în *perioada de sfârşit a epocii apostolice şi începutul veacului al doilea*[21].

Motivele pentru care părintele Petre Vintilescu alege aceste izvoare este acela că ele *datează* şi *reconstituie* viaţa bisericească din prima sută de ani de Creştinism, apoi pentru că ele îi au ca autori pe Părinţii apostolici.

Didahia vorbeşte despre ceea ce este specific *căii vieţii*, respectiv *căii morţii*. Însă în ea găsim inserate anumite pasaje, care dau mărturie despre anumite elemente din cadrul cultului specifice perioadei în care a fost redactată (anii 80-100).

Mai întâi, în capitolul VII, este prezentată sumar o rânduială a Botezului, ce trebuie săvârşit în numele Sfintei Treimi, potrivit poruncii Mântuitorului.

Momentul baptismal, ca unul ce avea o importanţă deosebită pentru comunitatea creştină, deoarece era singura modalitate pentru necreştini de *a*

---

[18] Idem, p. 32.
[19] Idem, p. 34.
[20] Idem, p. 19.
[21] *Învăţătura celor 12 Apostoli* sau *Didahia*, care datează din jurul anilor 80-100; *Epistola I către Corinteni* a Sfântului Clement Romanul, lucrare din anii 96-98; *Epistola lui Barnaba*, având aproximativ aceiaşi vechime ca cea a Sfântului Clement; *Epistolele Sfântului Ignatie al Antiohiei*, trecut la cele veşnice în jurul anilor 107-110; *Epistola Sfântului Policarp către Filipeni*, scrisă în preajma morţii Sfântului Ignatie. La acestea se adaugă *Scrisoarea Proconsului Bitiniei, Pliniu cel Tânăr, adresată împăratului roman Traian*, prin anii 111-113.

accede la noua credinţă, trebuia însoţit de post, care se referea atât la cel botezat, cât şi la săvârşitorul botezului.

Didahia face menţiune despre un element important al cultului creştin şi anume *practica rugăciunii*.

Pe lângă faptul că ea prezintă rugăciunea *Tatăl nostru* ca fiind *normativă* pentru credincioşi, face şi o remarcă importantă privind *timpul* alocat rugăciunii: „*de trei ori pe zi să vă rugaţi aşa...*"(8, 3)[22].

În fine, capitolul XIV, care constituie şi *obiectul atenţiei* Părintelui Vintilescu, este o mărturie importantă privind săvârşirea Sfintei Liturghii într-o anumită zi: *duminica Domnului*.

Astfel, autorul nostru, concluzionează existenţa „unei zile liturgice prin excelenţă, adică în care se săvârşea Sfânta Euharistie"[23].

Concluzia Părintelui Profesor Petre Vintilescu, pe baza surselor menţionate, este aceea că la răscrucea secolului întâi cu cel de-al doilea, creştinii aveau *o zi stabilită* în cursul săptămânii, duminica, zi în care se adunau în vederea săvârşirii Sfintei Liturghii[24]. Sfânta Liturghie reprezintă partea cea mai importantă a cultului.

Primii săvârşitori al cultului divin creştin au fost investiţi *cu harul preoţiei* de Însuşi Mântuitorul Iisus Hristos, iar pe lângă *puterea* de a săvârşi Liturghia, ei aveau obligaţia de a „rândui tot ceea ce era de trebuinţă pentru cultul creştin în comunitate".

Cu privire la locul în care Apostolii şi Ucenicii lor săvârşeau cultul, Părintele Vintilescu ne relatează că prima Liturghie a fost săvârşită în „*foişorul cel de sus-Mama tuturor Bisericilor*". Tot aici au fost găsiţi Sfinţii Apostoli în momentul pogorârii Duhului Sfânt la Cincizecime.

Cu privire la ierarhia bisericească şi rolul acesteia în cult, Părintele Vintilescu aduce în discuţie şi oferă câteva argumente din scrierele Părinţilor apostolici.

---

[22] *Învăţătura celor Doisprezece Apostoli* în *Scrierile Părinţilor Apostolici,* în colecţia Părinţi şi Scriitori Bisericeşti (PSB), nr. 1, traducere, note şi indici de Preot Dr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1995, p. 31.

[23] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit, p. 40.

[24] [Nota *editorului* cărţii, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruş] E mirabil faptul că Profesorul Petre Vintilescu susţine acest lucru, atâta timp cât mărturiile noutestamentare atestă faptul că *duminica* a fost *ziua* creştinilor *imediat după Învierea Domnului* şi nu *începând cu sfârşitul secolului I*.

Astfel, mai întâi, aflăm din *Epistola I către Corinteni* a Sfântului Clement Romanul, că „cei ce săvârşesc la *vremurile rânduite* jertfele lor sunt bine primiţi şi fericiţi; căci cei ce urmează poruncile Stăpânului nu păcătuiesc. Arhiereului îi sunt întrebuinţate anumite servicii şi preoţilor li s-a rânduit locul lor şi leviţilor (diaconilor) le sunt hotărâte servicii anume" (XL, 5)[50].

Iar mai departe, Clement, referindu-se la altarul unde se aduc jertfe, spune că „nu pretutindeni, fraţilor, se aduc jertfe zilnice..., ci numai în Ierusalim şi acolo doar înaintea templului, la jertfelnic" (XLI, 2-3)[25].

Sfântul Ignatie al Antiohiei scrie că „fără episcop nimeni să nu facă ceva din cele ce aparţin Bisericii. Acea Euharistie să fie socotită *bună*, care este făcută de episcop sau de cel căruia episcopul i-a îngăduit...Fără episcop nu este îngăduit nici *a boteza*, nici *a face Euharistie*" (*Epistola către Smirneni*, VIII, 1-2)[52].

Tot el ne îndeamnă „ca toţi *să urmăm* pe episcop, precum urmează Iisus Hristos pe Tatăl, iar pe preoţi ca pe Apostoli; pe diaconi să-i respectăm ca pe porunca lui Dumnezeu"[26].

Având în vedere această sumară prezentare şi argumentele aduse, putem spune că „preocuparea noastră faţă de rolul ierarhiei în Liturghie, în special, şi în cult, în general, credem că este destul de luminată atât în vremea Apostolilor cât şi în timpul în care au trăit Părinţii apostolici"[27].

Părintele Vintilescu aduce în discuţie şi un document de o maximă importanţă ce descrie cultul creştin în secolul al doilea.

Acest document îi aparţine Sfântului Iustin Martirul şi Filosoful şi este, de fapt, o lucrare apologetică.

Menţiunile privitoare la cult şi, în special, cele în legătură cu Sfânta Liturghie se găsesc în cadrul primei *Apologii* adresată, în jurul anului 150, împăraţilor Antonin şi Marc Aureliu[28].

---

[25] Sfântul Clement Romanul, *Epistola către Corinteni*, în *Scrierile Părinţilor Apostolici*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1995, p. 67.
[26] Idem, p. 184.
[27] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit, p. 60.
[28] Sfântul Iustin Martirul şi Filosoful, *Apologiile (Apologia întâi în favoarea creştinilor),* în *Apologeţi de limbă greacă,* în col. PSB, nr. 2, traducere, introducere, note şi indici de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr Prof. Olimp Căciulă, Pr.

Este redat întreg conţinutul capitolelor LXV-LXVI, deoarece în acestea este prezentată rânduiala unei *Liturghii baptismale*, precum şi oficiul *Liturghiei duminicale*.

Capitolul LXV prezintă destul de amânunţit rânduiala unei Liturghii baptismale, care avea loc, de obicei, în noaptea de Paşti[29].

Această Liturghie baptismală se oficia în legătură cu primirea noilor botezaţi între credincioşi, în cadrul cultului creştin, fiind şi momentul primei lor împărtăşiri.

Această Liturghie se deschidea printr-o serie de rugăciuni comune, făcute atât pentru cei credincioşi, cât şi pentru cei luminaţi (botezaţi), precum şi pentru toţi oamenii.

După aceste rugăciuni urma *îmbrăţişarea* celor prezenţi şi *sărutarea păcii*. Deoarece acest ritual al îmbrăţişării nu va mai fi descris de Sfântul Iustin Martirul şi atunci când vorbeşte despre rânduiala Liturghiei duminicale, părintele Vintilescu, deduce faptul că „la început, *sărutarea păcii* va fi fost în uz numai în Liturghia oficiată cu ocazia botezului catehumenilor, fiind *un semn de frăţietate* între *vechii credincioşi* şi *cei noi*, intraţi în Biserică prin Botez”[30].

După momentul *sărutării frăţeşti* urmează *oficiul euharistic*.

Sfântul Iustin menţionează faptul că i se aducea, celui ce prezida adunarea liturgică, adică episcopului, pâine şi un pahar de vin amestecat cu apă, pe care le lua şi „înălţa laudă şi slavă Părintelui tuturor, în numele Fiului şi al Duhului Sfânt”[31].

Apoi, următorul moment îl constituia rostirea de către episcop a unei lungi *rugăciuni de mulţumire*, pentru ca elemntele euharistice să fie *primite* de Dumnezeu.

Odată cu încheierea rugăciunilor şi a Euharistiei, poporul participa, răspunzând, într-un singur glas: *Amin.*

Când oficiul euharistic se încheia, diaconii ofereau Împărtăşania celor prezenţi, iar celor ce nu erau de faţă le duceau la casele lor.

Prof. D.[umitru] Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1980.

[29] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit, p. 82.

[30] Idem, p. 85.

[31] Sfântul Iustin Martirul şi Filosoful, op. cit., p. 70.

Pentru prima dată în cadrul unui document istoric este amintită *folosirea apei* în cuprinsul elementelor euharistice.

Acestea sunt, în mare, informaţiile pe care Sfântul Iustin ni le oferă în legătură cu oficierea Liturghiei baptismale.

Părintele Vintilescu spune că descrierea cultului creştin, aşa cum o găsim în *Apologia I* şi, mai cu seamă, descrierea oficiului liturgic euharistic, ne prezintă *o slujire cu caracter general,* fiind cunoscută în toată Biserica şi nu doar una *cu caracter incidental* şi *local*[32].

Menţiunile privitoare la cultul creştin din veacul al doilea se încheie cu câteva referinţe găsite în cadrul lucrării *Adversus Haereses* a Sfântului Irineu de Lyon[33].

În cadrul acestei lucrări, Sfântul Irineu, printre altele, face referire şi la practicile cultice specifice Bisericii întregi.

Autorul reţine din afirmaţiile Sfântului Irineu cele referitoare la pronunţarea cuvintelor Mântuitorului în cadrul Cinei referitoare la pâine şi vin, menţionând faptul că Sfântul Irineu „priveşte Sfânta Euharistie ca jertfa ce se oferă în toată lumea de la Apostoli încoace, ca *o realizare* a prorociei lui Maleahi: „De vreme ce între voi vor fi uşi închise şi nimeni nu va aprinde pe degeaba focul de pe jertfelnicul Meu, bunăvoirea Mea nu este întru voi, zice Domnul Atotţiitorul, şi nu voi primi jertfe din mâinile voastre. Că de la răsăritul soarelui până la apus s-a preamărit numele Meu printre oameni; şi în fiecare loc i se va aduce numelui Meu tămâie şi jertfă curată; că mare e numele Meu printre neamuri, zice Domnul Atotţiitorul (Maleahi 1,10-11)”[34].

Părintele Vintilescu observă că, în legătură cu actele de cult din secolul al III-lea, avem doar menţiuni şi aluzii *incidentale* în operele scriitorilor creştini din această perioadă.

---

[32] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri,* Ed. Nemira, Bucureşti 2001, p. 81.

[33] [Nota *editorului* cărții, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș] În limba română, în traducerea noastră, o puteți găsi în două volume.
Primul volum:
http://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/03/sfantul-sfintit-mucenic-irineu-al-lyonului-contra-ereziilor-vol-1/
și al doilea:
http://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/23/sfantul-sfintit-mucenic-irineu-al-lyonului-contra-ereziilor-vol-2/.

[34] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri,* ed. cit., p. 90.

Practic, el afirmă faptul că nu există nicio lucrare care *să descrie* Sfânta Liturghie sau care să aibă ca subiect principal sau secundar Liturghia.

Explicaţia ar sta fie în rigoarea disciplinei arcane, fie lipsa unor controverse publice ce ar fi făcut necesară elaborarea unei astfel de lucrări, precum şi faptul că pentru creştini, cultul era un element *cunoscut* şi *familiar*.

Părintele Profesor Dr. Petre Vintilescu reproduce un fragment din lucrarea Sfântului Clement al Alexandriei, *Îndemn către neamuri*, din care se pot distinge o serie de elemente specifice cultului creştin.

Dintre aceste elemente, amintite de Clement Alexandrinul, ar fi cele legate de cântarea religioasă creştină, pe care scriitorul o numeşte *corul drepţilor;* obiceiul de a psalmodia, „*fetele psalmodiază*”, iar expresia „*profeţii învaţă*” s-ar putea referi la citirile biblice specifice primei părţi a Liturghiei.

Ceea ce este specific veacului al treilea, privitor la Sfânta Liturghie, sunt cele două părţi ale acesteia, respectiv *Liturghia catehumenilor* şi *cea a credincioşilor*, care pot fi constatate destul de distinct şi acum[35].

În continuarea analizei sale, Părintele Petre Vintilescu face o trecere în revistă a unor scriitori bisericeşti din această perioadă, care *amintesc* şi *aduc în discuţie* elementele specifice Liturghiei catehumenilor, precum şi pasaje privitoare la ritul euharistic propriu-zis.

Ultimul capitol al lucrării *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri,* a Părintelui Petre Vintilescu, aduce în discuţie problema *uniformizării liturgice* în primele trei veacuri.

Autorul vrea să împace *improvizaţia liturgică*, specifică acestei perioade a Bisericii[36], cu existenţa unei *discipline liturgice*.

---

[35] Idem, p. 96.

[36] [Nota *editorului* cărții, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș] Presupusa *improvizație liturgică* a Bisericii în primele 3 secole reprezintă *o teză protestanto-neoprotestantă falsă*. Ea face parte din încercarea disperată de a acredita ideea că Biserica creștină, în primele 3 secole, *semăna* cu bisericile protestante sau neoprotestante de azi, adică *fără un cult bine stabilit* și, mai ales, *fără sacramentalitate*. Numai că Biserica lui Hristos, din primul secol, a avut *un cult bine stabilit* și *unitar*, care s-a dezvoltat tot mai mult în decursul secolelor. Pentru că nu era *o formă rigidă*, ci *una flexibilă*, duhovnicească, atâta timp cât cultul Bisericii reprezintă *modul viu* în care noi Îi slujim lui Dumnezeu și prin care *trăim teologic*.

Însă referirea se face doar la Sfânta Liturghie şi autorul nostru propune o analiză şi soluţii de armonizare a problemei specifice oficiului liturgic[37].

Desigur, cultul creştin, din momentul apariţiei sale şi până în secolul al treilea, a suferit modificări mai ales sub aspect *formal* şi *exterior*.

De la simplitatea specifică epocii apostolice, cultul va îmbrăca, până în veacul al III-lea, unele forme mai elaborate, mai complexe, în manifestarea lui.

Cu toate acestea, „*unitatea liturgică* nu este sfărâmată până la sfârşitul veacului III, cu toate micile diferenţe cu caracter secundar.

Aşa numitele *Orânduiri bisericeşti*, care, după cum am văzut, transcriu în veacul al IV-lea Liturghia veacurilor precedente, mărturisesc despre *o uniformitate*, cu o relativitate foarte redusă, a unuia şi aceluiaşi tip liturgic în toată Biserica primelor trei veacuri"[38].

[37] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, ed. cit., p. 122-126.
[38] *Ibidem*, p. 126.

3. 2. Contribuţii la studiul Sfintei Liturghii[39]

În cercetarea întreprinsă, Părintele Profesor Petre Vintilescu analizează Sfânta Liturghie ca *centru* al cultului creştin-ortodox, dar cu o evoluţie şi o suită întreagă de modificări până la forma finală pe care o avem astăzi descrisă în *Liturghier*.

Liturghierul explicat este ultima mare lucrare a savantului liturgist, publicată sub formă de volum şi, totodată, o încununare a studiilor închinate de el cărţii principale a slujbei preoţeşti[40].

Reluând o parte din materialele privitoare la istoria liturghiei, publicate mai întâi în volumul *Liturghiile bizantine privite istoric*[41], autorul adaugă explicarea simbolică şi doctrinară din operele mistagogilor clasici greci şi bizantini ai Liturghiei (Sfântul Chiril al Ierusalimului, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Teodor de Andida, Sfântul Gherman al Constantinopolului, Sfântul Simeon al Tesalonicului, Sfântul Nicolae Cabasila şi alţii).

Studiul se impune prin erudiţia şi acrivia metodei de lucru a autorului.

Pe lângă valoarea teologică incontestabilă, opera aceasta de apogeu a ilustrului liturgist prezintă şi o utilitate practică, putând servi ca *izvor de informaţie* pentru preoţi în predici şi catehezele lor pentru explicarea Liturghiei ortodoxe, care devin din ce în ce mai necesare şi mai dorite de credincioşii noştri[42].

Prima parte a studiului, „*Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul şi textul ei*”[43], tratează problema *principiului comunitar* şi *ierarhic* al Liturghiei, precum şi Liturghia văzută ca *formă de cult extern* potrivită cu natura omului şi a Bisericii.

---

[39] Părintele Vintilescu a întreprins această cercetare asupra Sfintei Liturghii în perioada anilor 1953-1964. Această cercetare a fost mai întâi fixată într-o serie de studii şi articole apărute în revista *Biserica Ortodoxă Română*, înainte ca acestea să fie reunite sub coperta aceleaşi lucrări, *Liturghierul explicat* (1972). Aceste articole refac întreaga slujbă a Liturghiei sub aspect istoric, de ritual şi de simbolism. Ediţia a II-a a *Liturghierului explicat* a apărut la Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1998.

[40] Pr. Gheorghe Gârbea, op. cit., p. 136.

[41] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Liturghiile bizantine privite istoric în structura şi rânduiala lor*, Bucureşti, 1943.

[42] Pr. Gheorghe Gârbea, *op. cit*., p. 137.

[43] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul şi în textul ei* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/ 1959, p. 1074.

Dintru început, autorul spune că Liturghia trebuie privită ca *un cult* al întregii comunităţi, în care se roagă atât laicii cât şi slujitorii.

Este, în esenţa ei, *eclesiologică*, fiind *un cult colectiv* şi nu *individual* ori *individualist*.

Faptul că Liturghia este *un cult colectiv* o arată şi *forma pluralului*, de regulă persoana I, la care sunt redactate şi rostite rugăciunile, precum şi *forma dialogală* dintre credincioşi şi săvârşitori.

Liturghia este văzută de autor ca *o rugăciune* a întregii Biserici sau a întregului popor de pretutindeni, precum şi a membrilor Bisericii din toate timpurile.

Hristos este Capul, noi suntem membrele, El se roagă pentru noi, noi ne rugăm Lui.

În acest fel, pluralitatea este topită în unitate, în unitatea Duhului prin Iisus Hristos. Numeşte Liturghia *o rugăciune prin intermediul lui Hristos,* adică un act de cult adus datorită *mijlocirii* Mântuitorului, potrivit propriilor Sale cuvinte: *„nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine”* (Ioan 16, 6).

În subcapitolul referitor la *Liturghia văzută ca formă de cult extern portrivită cu natura omului şi a Bisericii*, autorul face o analiză atât a ceea ce înseamnă *adevăratul cult* specific perioadei paradisiace, cât şi necesitatea existenţei unor forme *sensibile*, necesare omului căzut în păcat.

Vorbind despre cum trebuie *să înţelegem* cultul în perioada edenică, părintele Vintilescu citează un autor francez, care are o viziune asemănătoare cu ceea ce noi am semnalat în primul capitol privitor la această chestiune.

Deoarece acest fragment aruncă o lumină privitoare la situaţia omului edenic, cât şi la situaţia sa de după păcat, precum şi asupra necesităţii obiectelor sensibile în cadrul cultului, îl vom reda în întregime:

„Adevăratul cult, dacă îl considerăm în el însuşi şi fără niciun raport cu starea prezentă a omului este *pur interior* şi se săvârşeşte cu totul *în inimă*.

A adora Fiinţa supremă, a contempla divinele Sale perfecţiuni, a te uni cu El prin emoţiile sfinte a unei iubiri curate şi perfecte, prin laude, binecuvântare şi mulţumiri, aceasta este întreaga religie a spiritelor fericite, a Drepţilor, care ne-au precedat cu semnul credinţei.

Aceasta a fost *religia omului inocent*, zice Sfântul Augustin; dar căzut din această stare de dreptate, în care fusese creat la început, el a fost silit *să se târască* pe pământ şi să nu se poată ridica la Creatorul său decât prin serviciul aceloraşi creaturi, care-l depărtaseră de acolo.

Ca urmaşi ai necredinţei sale, noi moştenim şi pedeapsa lui; ca fii ai unui părinte trupesc, noi ne naştem trupeşte ca şi el; sufletul noastru, învăluit în simţuri, *aproape nu se mai poate lipsi* de serviciul lor.

Cultul nostru are, ca atare, *are nevoie* de obiecte sensibile, care să ne sprijine credinţa, care să ne deştepte dragostea, care să ne înlesnească atenţia, care să ne unească chiar, cu fraţii noştri. Astfel este religia pe pământ: simbolurile, umbrele, enigmele ne fixează, ne purifică, *ne adună la un loc*[44].

Dată fiind situaţia omului căzut în păcat, adevăratul cult a trebuit *să vizeze* atât sufletul cât şi trupul, cu alte cuvinte *cultul intern* trebuia dublat de *cultul extren*.

Deşi jertfa spirituală este plăcută lui Dumnezeu, totuşi, „pentru păstrarea cultului extern, trebuia *un semn*, un simbol al jertfei morale. Iisus Hristos, înainte de a părăsi pământul, a avut grijă *de imperfecţiunea* simţurilor noastre, care nu se pot lipsi de obiectul material. El institui Euharistia, în care, sub elementele vizibile ale pâinii şi vinului, se ascunde *jertfa invizibilă* a sângelui Său şi a inimilor noastre“[45].

De aceea, Mântuitorul a instituit Sfânta Euharistie şi a cerut ca aceasta să fie slujită mereu, întru pomenirea Sa. Pentru ca, în tot timpul, creştinii să-L aibă *într-un chip concret* în mijlocul lor.

Căci „un Dumnezeu care Se arată în trup, devine astfel vizibil, pentru *a se strecura* cu ajutorul simţurilor până *în inimile noastre*”[46].

---

[44] Idem, p. 1076.
[45] Idem, p. 1078.
[46] Idem, p. 1079.

3. 2.1. Liturghia catehumenilor

Preotul Prof. Vintilescu vorbeşte despre Sfânta Liturghie ca fiind *actualizarea mistică* a ultimei faze din istoria misterului mântuirii, care se desfăşoară pe planul unei trilogii dramatice, trilogie care se succede şi se înlănţuieşte într-o acţiune unitară în jurul *unicei teme* a mântuirii lumii, prin jertfa Fiului lui Dumnezeu.

Aceste părţi ale trilogiei sunt *Proscomidia*, *Liturghia catehumenilor* şi *Liturghia credincioşilor*.

Ca o concluzie, Liturghia este o formă de „cult întemeiată pe revelaţie, este o întâlnire a lui Dumnezeu şi a omului, în care Dumnezeu vine întru întâmpinarea omului la întâlnirea pe care Dumnezeu Însuşi i-a hotărât-o“[47].

Originea *Liturghiei catehumenilor* urcă până în epoca apostolică.

Liturghia catehumenilor îşi trage numele de la catehumeni, aceştia fiind cei care urmau o pregătire adecvată în vederea primirii Botezului ori, mai cu seamă, ei primeau, în primul rând, o instrucţie teoretică cu privire la adevărurile creştine, lucru pe care îl aflau atât din lecturarea în cadrul slujbei a pericopelor biblice, cât şi din explicarea acestora în cadrul omiliei.

Vorbind despre structura *actuală* a Liturghiei catehumenilor, autorul o împarte în cinci părţi: *Partea de început*, care începe cu binecuvântarea preotului şi ţine până la intrarea cea mică; *Intrarea cea Mică* (Vohodul Mic); *Imnul trisaghion*; *Lecturile*; *Rugăciunile* după Evanghelie şi *sfârşitul Liturghiei catehumenilor*.

În ceea ce priveşte timpul săvârşirii Sfintei Liturghii, respectiv zile şi ore, menţionăm faptul că în primele zile din istoria Bisericii, Sfânta Euharistie se săvârşea în comunitatea din Ierusalim zilnic, cf. Faptele Apostolilor 2, 46: „Şi în fiecare zi, stăruiau într-un cuget în templu şi, frângând pâinea în casă, luau împreună hrana întru bucurie şi întru curăţia inimii”.

Săvârşirea Sfintei Liturghii în alte momente ale zilei decât dimineaţa este văzută în Biserică ca *o excepţie*, ce se mărgineşte la o serie de sărbători, cum ar fi Învierea, Naşterea, etc.

---

[47] Ibidem.

Despre aceste excepţii, aduce lămuriri Patriarhul Constantinopolului Paisie I, în secolul al XVII-lea, în *Epistola sa către Biserica Moscovei*.

Din cuprinsul acestei scrisori reţinem doar faptul că *regula generală* a Bisericii este aceea de a săvârşi Sfânta Euharistie *dimineaţa*, dar că excepţiile amintite nu aduc *atingere* Sfintei Liturghii, deoarece „binecuvântarea Sfântului Duh nu este determinată de timp”[48].

Liturghia catehumenilor începe cu *formula de binecuvântare*.

Binecuvântarea înseamnă, de fapt, slăvirea, lauda cuvenită Divinităţii.

Preotul Vintilescu îl citează pe Sfântul Nicolae Cabasila pentru a explica *de ce este necesar* ca această slujbă să înceapă cu *o formulă de slăvire* a lui Dumnezeu:

„Aşa se cuvine unor casnici înţelepţi când se înfăţişează înaintea stăpânilor lor: să nu vorbească mai întâi despre cele ce *îi interesează* pe ei înşişi, ci despre *cele ale stăpânului*.

Aşa facem când *slăvim* pe Dumnezeu...Pe lângă acestea, însăşi firea şi logica lucrurilor impun *slăvirea lui Dumnezeu* la începutul Liturghiei.

Căci atunci când ne îndreptăm gândul spre Dumnezeu, ne vine îndată în minte slava cea mai presus de cuget, puterea şi mărirea Lui, din care decurg uimirea şi admiraţia noastră faţă de El, adică *slăvirea*”[49].

Ectenia mare este una dintre formele primare ale rugăciunii publice creştine, pe care o găsim recomandată de Sfântul Apostol Pavel la I Timotei 2, 1-2: „Vă îndemn deci, înainte de toate, să faceţi cereri, rugăciuni, mijlociri, mulţumiri, pentru toţi oamenii, pentru împăraţi şi pentru toţi care sunt în înalte dregătorii, ca să petrecem viaţă paşnică şi liniştită întru toată cuviosia şi buna cuviinţă”.

Antifoanele sunt, de fapt, versetele Psalmilor XCI, XCII şi XCIV. Sunt numiţi *psalmi antifonici* deoarece sunt intonaţi alternativ de către credincioşi.

Părintele Vintilescu spune că, potrivit obiceiului Bisericii primare, aceştia erau intonaţi în întregime.

---

[48] Idem, p. 1085.

[49] Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea Dumnezeieştii Liturghii*, traducere de Pr. Prof. Dr. Ene Branişte, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1997, p. 28-29.

Odată cu introducerea în cultul creştin şi a unor imne de factură proprie, se vor intona din aceşti psalmi *doar unele stihuri alese*, aşezate înaintea acestor imne.

În secolul al XV-lea, Sfântul Simeon al Tesalonicului menţionează practica de *a se intona* doar patru versete din fiecare psalm antifonic.

Înscrierea *Fericirilor* în această parte a Liturghiei este semnalată în secolul al XIV-lea de Constituţia lui Filotei[50].

Al doilea moment important din cadrul Liturghiei catehumenilor îl constituie tocmai *intrarea cu Evanghelia*, numită şi *Intrarea cea Mică,* spre a o deosebi de *intrarea cu Cinstitele Daruri*, numită şi *Intrarea cea Mare*.

Părintele Vintilescu spune că *vohodurile* îşi au apariţia în primele veacuri ale creştinismului (secolele V-VI), ca *dezvoltări organice* ale Sfintei Liturghii, din preocuparea constantă a Bisericii de a pune *cât mai sensibil în relief* reprezentarea liturgică a Mântuitorului.

Tocmai *misiunea Mântuitorului* constituie *tema* vohodurilor, anume venirea Sa în lume, opera Lui răscumpărătoare şi înălţarea Sa la cer[51].

În vechime, Liturghia începea o dată cu *venirea* episcopului în biserică şi cu intrarea lui în altar, moment în care era întâmpinat de către clerici cu Sfânta Evanghelie.

Datorită acestui fapt istoric, Preotul Profesor Vintilescu e de părere că *ceremonia intrării* cu Evanghelia aminteşte *intrarea episcopului*.

În sprijinul acestei afirmaţii aduce trei argumente.

Primul dintre ele ar fi că în cadrul Liturghiei, Vohodul Mic se găseşte încadrat *exact în acelaşi moment* ca şi în vechea intrare a episcopului la slujbă.

Un alt argument este acela potrivit căruia denumirea de *intrare* este proprie *acţiunii unei persoane*, iar nu *a unui obiect purtat*.

În fine, cel mai important argument, este însuşi textul rugăciunii intrării, în care se cere ca Dumnezeu să binevoiască *a intra* odată cu sfinţiţii slujitori la slujbă şi cu Sfinții Îngeri[52].

---

[50] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu**,** op. cit, p. 1095.
[51] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op.cit, p. 629.
[52] Idem, p. 631-632.

Imnul *Sfinte Dumnezeule* este unul de factură creştină şi, chiar mai mult, el este un imn adresat Sfintei Treimi, un imn trinitar.

Părintele Petre Vintilescu ne spune şi faptul că în sprijinul vechimii acestuia stă şi uzul liturgic în toate Bisericile Orientului, atât ortodoxe cât şi neortodoxe.

Deşi nu se poate pronunţa asupra originii exacte a acestuia, el ne prezintă istoria intrării sale în Liturghie, care pe baza unor documente poate fi reconstituită.

Un argument la care face referire Părintele Vintilescu, ce confirmă faptul că imnul trisaghion îşi are locul în acest moment al Liturghiei, îl reprezintă *Codicele Barberini 336*, care, deşi nu îi reproduce textul, introduce rugăciunea trisaghionului îndată după rugăciunea intrării cu Evanghelia[53].

În cadrul Liturghiei catehumenilor este inclusă şi rânduiala citirii unor pericope atât din Vechiul, cât şi din Noul Testament.

Părintele Vintilescu ajunge la concluzia că pericopele citite din anumite cărţi biblice, ordinea, numărul şi întinderea acestora nu se constituie, de la început, într-o regulă uniformă şi absolută.

În practica Bisericii primare, cu ocazia marilor sărbători, era obiceiul să se citească pericope în legătură cu acestea, în restul anului fiind urmărit *principiul citirii continue*. Adică principalele cărţi din cuprinsul Sfintei Scripturi erau citite integral, reluându-se de fiecare dată lectura din locul în care fusese lăsată la Liturghia precedentă.

În secolul al VII-lea, Sfântul Maxim Mărturisitorul se referă *la ascultarea* dumnezeieştilor profeţii.

Deja, în vremea Sfântului Gherman al Constantinopolului, era fixată în practica Bisericii citirea de pasaje din Apostol şi din Evanghelie.

În mod firesc, este îndreptăţită părerea Părintelui Petre Vintilescu, potrivit căreia, *originea* practicii de astăzi de *a nu mai avea lecturi* din Vechiul Testament a luat naştere *în intervalul* de timp dintre cei doi autori amintiţi[54].

Centrul Liturghiei catehumenilor îl constituie *citirea pericopelor biblice* şi explicarea acestora.

---

[53] Idem, p. 635-636.
[54] Idem, p. 641.

Restul ceremonialului acesteia consta din rugăciuni şi acţiuni pregătitoare pentru încheierea oficiului ei şi concedierea catehumenilor.

Părintele Vintilescu ne-a transmis faptul că ritualul întrebuinţat în acest scop de Liturghia bizantină la începutul Evului Mediu nu-l aflăm din niciun document.

Singura sursă care vorbeşte despre aceste rituri finale o reprezintă *Constituţiile apostolice.*

Astfel, se concediau, în mod succesiv, următoarele categorii de participanţi: prima clasă era aceea *a catehumenilor* (auditorii), apoi a *energumenilor*, urmaţi, imediat, de *candidaţii la Botez* şi, în fine, de *penitenţi*.

Ritualul descris de acest document era următorul: Diaconul rostea câte o ectenie pentru fiecare categorie în parte, la finalul căreia episcopul rostea o rugăciune adecvată respectivei categorii, pe care ei o ascultau plecându-şi capetele, după care părăseau Biserica, îndemnaţi de invitaţia diaconului ce urma rugăciunii episcopului *(Constituţiile apostolice*, VII, 6-9)[55].

[55] *Ibidem,* p. 653-654.

3. 2. 2. Proscomidia

Părintele Vintilescu spune că Proscomidia *face parte* din Sfânta Liturghie, chiar dacă este *delimitată* de aceasta, deoarece pregătirea ofrandei de pâine şi vin formează *baza materială* a Jertfei euharistice.

El menţionează faptul că în unii codici vechi, rânduiala Proscomidiei nu se găseşte menţionată sub un titlu aparte ci se afla înclusă în slujba Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur.

Totuşi, exista o demarcaţie a acestor două părţi, prin faptul că slujba Liturghiei propriu-zise era semnalată printr-un titlu: *Dumnezeiasca Liturghie a celui între Sfinţi Părintelui nostru Ioan Gură de Aur*[56].

Participanţii la Sfânta Liturghie, care aveau să se împărtăşească, *îşi aduceau darul*, ca simbol *concret* al ofrandei lor spirituale.

Părintele Profesor Vintilescu spune că această *aducere de daruri* constituie o formă a cultului de adoraţie, de recunoştinţă şi de mulţumire, pe care omul o aduce lui Dumnezeu.

Mergând mai departe pe firul evoluţiei exterioare a acestui rit, părintele Vintilescu ne arată faptul că de la simplul act *de aducere* a materiilor cuvenite Sfintei Jertfe, provine întrebuinţarea în limbajul bisericesc a termenului *proscomidie,* care înseamnă *aducere, punere înainte, oferire.*

Acest cuvânt face referire atât la *lucrarea pregătitoare* a pâinii şi a vinului în scopul aducerii Sfintei jertfe, cât şi *însăşi acţiunea de oferire* sau *de pro-aducere* [punere-înainte][57].

Părintele Profesor, cercetând proveniența istorică a materiei folosite în cadrul Procomidiei, spune că la începutul creştinismului, pâinile ce urmau a fi consacrate Sfintei jertfe *nu se deosebeau cu nimic* de cele de la masa familiei.

Însă, fără a preciza exact când anume s-a produs schimbarea, dar destul de timpuriu, s-a început a se face pe aceste pâini de slujbă *semnul Sfintei Cruci*[58].

---

[56] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul şi în textul ei ritul Proscomidiei* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/ 1964, p. 1043-1044.
[57] Idem, p. 120.
[58] Idem, p. 1046-1047.

Ritualul simplu al Proscomidiei a ajuns la forma complexă de mai târziu odată cu dezvoltarea ritualului pregătirii Sfântului agneţ, fapt petrecut înainte de secolul al VIII-lea, moment în care pâinea Proscomidiei este denumită, în mod exclusiv, sub numele de *prosforă,* prin derivare lingvistică având noi astăzi termenul de *prescură.*

Cât priveşte *forma prescurii* e de înţeles faptul că, ea trebuie să se fi *diferenţiat* destul de devreme faţă de pâinile obişnuite care se întrebuințau în mod zilnic.

Deoarece această prescură era destinată Sfintei Liturghii şi era un rezultat al purităţii spirituale a membrilor Bisericii, e de la sine înţeles că ea trebuie să fi fost *de o înaltă calitate*.

Părintele Vintilescu face referire doar la un text al Sfântului Grigorie de Nazianz, care face referire la rândul său la *culoarea albă* a prescurii[59].

Aşadar, pe baza gestului făcut de Mântuitorul în cadrul Cinei celei de taină, Care a adus pâine şi vin, care vor constitui elementele materiale ale primei Liturghii, această practică a avut, mai întâi, o formă simplă cu un vădit caracter practic şi care, mai apoi, a evoluat şi datorită rânduielii pregătirii Sfântului Agneţ în rânduiala Proscomidiei pe care o avem astăzi.

[59] *Ibidem,* p. 1048.

3. 2. 3. Liturghia credincioşilor

Liturghia credincioşilor se mai poate numi, deopotrivă, şi *Liturghia euharistică*, ea constituind, de altfel, *adevărata Liturghie creştină*.

Este alcătuită din trei părţi distincte: *Riturile de pregătire spirituală şi materială în vederea săvârşirii jertfei euharistice*; *Rugăciunea Sfintei Jertfe* sau *Anaforaua liturgică*; *Riturile după anafora* sau partea ce formează *sfârşitul Liturghiei euharistice*.

Părintele Vintilescu folosește alte denumiri pentru *riturile de pregătire*, pe care le vede constituindu-se din trei momente principale: *Rugăciunile pentru credincioşi*, *Intrarea cea Mare* și *Simbolul de credinţă*.

La această parte a Sfintei Liturghii, în vechime, participau doar *creştinii botezaţi* (credincioşii), iar dintre aceştia numai cei care *nu erau supuşi regimului penitenţei*. De la numele lor provine şi numele acestei părţi a Liturghiei.

Concediera catehumenilor nu era sinonimă *cu întreruperea* serviciului divin, acesta continuând prin citirea unor rugăciuni pentru cei credincioşi, care rămăseseră la Dumnezeiasca Liturghiei.

Deşi aceste două rugăciuni poartă titlul de *Rugăciuni pentru credincioşi*, această denumire este *improprie*, deoarece conţinutul primeia dintre ele face referire la *preot*, ca şi slujitor al Jertfei, şi nu la *credincioşi*[60].

De altfel, şi în cea de a doua, liturghisitorii se roagă lui Dumnezeu să le curățească sufletele şi trupurile de orice pată, pentru ca să se găsească în stare de nevinovăţie pentru aducerea Sfintei jertfe[61].

Simplul act prin care diaconii aduceau episcopului o parte din ofrandele aduse de credincioşi în vederea sfinţirii se va transofrma într-un *ritual complex* numit, în mod curent, *Vohodul cel mare*, sub forma unei procesiuni care pleacă de la proscomidiar, trece prin uşa

---

[60] [Nota *editorului* cărții, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș] Și preotul face parte dintre *cei credincioşi*! Pentru că aici, *credincioşii*, după cum abia a spus autorul, sunt *sinonimi* cu *cei botezaţi* şi nu *cu mirenii*.

[61] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Liturghia credincioşilor. Riturile din prima parte a liturghiei credincioşilor*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1960, p. 1032-1033.

de miazănoapte a altarului, ajunge în mijlocul naosului şi se întoarce apoi prin sfintele uşi în faţa Sfintei mese, unde Cinsitele Daruri sunt puse înaintea Domnului *în vederea sfinţirii* lor de către episcop sau preot.

Consideraţiile istorice la care face referire Părintele Vintilescu, vorbesc despre *localizarea în timp* a acestui ceremonial, respectiv secolul al VI-lea, la început, se pare, într-o formă simplă şi numai în unele regiuni, deci nu în toată Biserica.

Imnul heruvic poate fi văzut ca *o punere în scenă* a solemnităţii acestei ieşiri. Oficializarea imnului heruvic a fost făcută de împăratul bizantin Iustin, în 574. Închipuind Heruvimii, ne înălţăm la cer şi cântăm cântarea de biruinţă împreună cu Fericitele Puteri cereşti.

Înainte de *sfinţirea propriu-zisă* a Darurilor, în Biserica primară era obiceiul ca participanţii să-şi manifeste *dragostea frăţească* şi *unitatea de credinţă* prin ceea ce noi numim *sărutarea păcii*.

Sărutarea păcii este *un preambul* al unităţii de credinţă şi de dragoste ce se va manifesta vizibil în rostirea de către toţi credincioşii a Simbolului de credinţă.

Crezul este precedat de imnul *Pe Tatăl pe Fiul...,* care este considerat de Părintele Vintilescu ca *un motto introductiv* la *mărturisirea completă de credinţă*, care se face prin recitarea Simbolului dogmatic.

Acesta ceste anunţat de diacon prin strigarea: *Uşile, uşile! Cu înţelepciune să luăm aminte!.*

El precizează faptul că în trecut, Bisericile din Răsărit îşi aveau *propria mărturisire de credinţă*. Crezul nu este *un element primitiv* în cadrul Sfintei Liturghii, el apărând în cadrul acesteia ca *o formă de delimitare, recunoaştere* şi *mărturisire a adevăratei credinţe* faţă de orice erezie.

A doua parte a Liturghiei credincioşilor o constituie ritualul pentru *aducerea Sfintei jertfe* sau *Anaforaua*.

Anunţarea momentului pentru aducerea Sfintei Jertfe este dată de rostirea de către diacon sau preot a următoarelor cuvinte: *Să stăm bine, să stăm cu frică...*.

Despre acest text, Părintele Vintilescu ne spune că a făcut parte, se pare, din textul Liturghiei primare, nefiind altceva decât o prelucrare a unui text din *Constituţiile apostolice* şi anume: „*Drepţi către Domnul.*

Cu frică şi cu cutremur să stăm ca să aducem Sfânta Jertfă“(8, 12)[62].

La aceste cuvinte *Să stăm bine...*, poporul răspundea *Mila păcii, jertfa laudei.* Acest răspuns îşi are obârşia în epoca patristică.

Din întreaga analiză pe care Părintele Vintilescu o face documentelor care amintesc acest text, forma corectă şi cea mai inteligibilă este *Milă, pace, jertfă de laudă.*

Aceste cuvinte redau ceea ce omul are mai preţios şi mai important în viaţa sa adică *milă de pace şi jertfă de laudă,* pe care le aduce în dar lui Dumnezeu sub forma unei jertfe spirituale.

Încă de la originia ei, anaforaua a fost concepută şi rostită ca o rugăciune în formă de cuvântare, fapt ce reiese, după părerea Părintelui Vintilescu, din *Apologia I* a Sfântului Iustin Martirul şi Filosoful, capitolul LXVI, 2[63].

Cu timpul, anaforaua a început să fie rostită *în taină* de către preot, în vreme ce credincioşii cântau imne introduse, de curând, în cadrul Liturghiei.

Părintele Vintilescu e de părere că această practică s-ar datora nevoii de *a se câştiga timp* pentru slujitorii Sfintei Liturghi. Căci anaforaua liturgică era destul de lungă.

Dar, un al doilea motiv a fost și acela, că se simțea ca *lucru necesar*, să se acorde *un rol activ credincioşilor* prin intonarea de imne[64].

Rugăciunea euharistică este o rugăciune de laudă, a cărei notă dominantă este mulţumirea (euharistia).

Trisaghionul serafimic este sfârşitul formulei prin care se mulţumeşte lui Dumnezeu, că a binevoit să primească din mâini omeneşti Liturghia, unind astfel bucuria oamenilor cu cea a Îngerilor.

Părintele Vintilescu era de părere că trisaghionul serafimic este *cel mai vechi imn* din cadrul Liturghiei creştine, având o existenţă primitivă în cuprinsul ei.

Anamneza îşi are locul în cadrul Liturghiei, potrivit cu datoria noastră de *a ne aminti* de toate cele ce Hristos a făcut *pentru mântuirea noastră*.

---

[62] Idem, *Anaforaua sau ritualul Sfintei Jertfe euharistice*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1961, p. 733 – 736.
[63] Idem, p. 743.
[64] Ibidem.

Cât priveşte istoricitatea acestui moment din cadrul Liturghiei, Părintele Vintilescu precizează vechimea lui, făcând menţiunea că el *nu a cunoscut mari transformări* în decursul timpului[65].

Epicleza este *rugăciunea de invocare* a harului Sfântului Duh asupra Darurilor, spre a fi prefăcute în Trupul şi Sângele Domnului.

Ea se regăseşte în cadrul Liturghiei încă din epoca primară deşi nu se poate preciza, cu exactitate, textul ei[66].

Jertfa euharistică este adusă, mai întâi, spre slava lui Dumnezeu.

Sfârşindu-se aceasta, vine momentul cel mai potrivit pentru a adresa lui Dumnezeu *rugăciuni de cerere*.

Eficienţa şi puterea rugăciunii dipticelor se întemeiază *pe prezenţa* şi *mijlocirea* Mântuitorului în Sfintele Taine[67].

În vechime, în acest moment al Liturghiei se făcea pomenirea atât a celor vii cât şi a celor adormiți.

În acest scop erau întocmite *liste* în formatul aşa numitelor *diptice*, care nu erau altceva decât nişte *carnete obişnuite*, ce erau folosite în viaţa civilă.

Erau alcătuite din două coperţi de lemn unite între ele, iar pe feţele lor interioare se înscriau numele celor ce erau pomeniţi. Iar când numărul era *prea mare* se adăugau între cele două scoarţe una sau mai multe foi de pergament sau papirus, obţinându-se astfel adevărate caiete sau cărţi[68].

În ceea ce priveşte *Axionul*, ca formă de exprimare a preacinstirii Maicii Domnului, această cântare s-a instituit în acest moment pentru *valorizarea prezenței* credincioşilor la Sfânta Liturghie. Pentru că, în trecut, în loc de *Axion* erau *rugăciunile liturghisitorilor*.

Ca imn intonat de popor, Axionul îşi are originea într-o epocă mai nouă.

Originea lui începe cu a doua parte a imnului şi anume cu *Ceea ce eşti mai cinstită...,* care este o compoziţie a Sfântului Cozma de Maiuma, pe la mijlocul secolului al VIII-lea.

---

[65] Idem, p. 752.
[66] Idem, p. 244-249.
[67] Idem, p. 259.
[68] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Rugăciunea dipticelor sau a pomenirilor la Sfânta Jertfă euharistică* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/ 1962, p. 662-663.

Părintele Vintilescu e de părere că avem de-a face cu *un împrumut* de la Sfântul Efrem Sirul. Întregirea Axionului, se pare, că ar fi avut loc în Mănăstirile Muntelui Athos, iar introducerea lui oficială, ca imn cântat în Liturghie, s-ar fi petrecut spre sfârşitul secolului al X-lea[69].

Scopul final al Liturghiei îl reprezintă *împărtăşirea credncioşilor*.

Acest fapt este arătat şi de Mântuitorul prin formulele de instituire: *Luaţi mâncaţi...*, *Beţi dintru acesta toţi...*, precum şi din cuvintele din Ioan 6, 53-55: *De nu veţi mânca Trupul Fiului omului şi nu veţi bea Sângele Lui nu veţi avea viaţă întru voi. Căci Trupul Meu este cu adevărat mâncare şi Sângele Meu este cu adevărat băutură*.

Părintele Petre Vintilescu menţionează obiceiul potrivit căruia, în primele două veacuri creştine, *toţi participanţii* la Sfânta Liturghie *se împărtăşeau*, cu excepţia *celor opriţi* de Biserică pentru nevrednicia lor.

Această practică generală a format regula comună şi oficială a vieţii creştine, atâta vreme cât duminica a fost *singura zi liturgică* din săptămână.

Începând cu secolul al III-lea, numărul zilelor liturgice a crescut prin oficierea Sfintei Euharistii şi în zilele de miercuri şi vineri la Ierusalim, Antiohia şi Africa de Nord, ori sâmbata ca la Roma, Asia Mică sau Siria.

Pe marginea acestor fapte, Părintele Vintilescu comentează: „Conştiinţa creştină a ajuns să se simtă oarecum *forţată* pe terenul pietăţii, producându-se, în chip firesc, o rezistenţă pioasă prin abţinerea de la împărtăşirea curată. Împărtăşirea la fiecare Liturghie a încetat de *a fi obştească*, ea mărginindu-se numai la numărul de credincioşi care se considerau *pregătiţi* în acest scop”[70].

Sfârşitul Sfintei Liturghii este anunţat de preot prin formula *În pace să ieşim,* rostită de liturghisitor îndată după ecfonisul ecteniei pentru mulţumirea obştească pentru împărtăşire.

---

[69] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Despre poezia imnografică din cărţile de ritual şi cântarea bisericească*, Ed. Pacea, Bucureşti, 1937, p.115-116.

[70] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Împărtăşirea la Sfânta Liturghie privită sub aspectul spiritualităţii creştine* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/ 1963, p. 966.

Această formulă se găsea în textul *Constituţiilor Apostolice* VIII, 15, sub forma: *Să plecaţi în pace,* fiind rostită de către diacon, ca semnal al plecării efective a credincioşilor.

Unele manuscrise mai vechi, rezervă tot diaconului această formulă şi nu preotului, aşa cum este astăzi[71].

Rugăciunea Amvonului o găsim înscrisă în *codicele Barberini*, cât şi în alte manuscrise, sub titlul de *Rugăciunea din spatele sau rugăciunea din dosul amvonului*.

Asta deoarece în Biserica primară, preotul o citea stând în spatele amvonului, de pe care se rosteau lecturile biblice.

Patriarhul Gherman I al Constantinopolului o numeşte „*pecetea* tuturor cererilor şi *recapitularea în ordine* a celor cerute prin rugăciuni”[72].

După rugăciunea amvonului, credincioşii cântă imnul *Fie numele Domnului...*, care în Biserica primară se rostea în timpul rugăciunii credincioşilor (*Constituţiile apostolice* VIII, 13).

Părintele Vintilescu aminteşte şi obiceiul ca preotul *să împartă* credincioşilor anafura.

Un ultim aspect privitor la finalul Sfintei Liturghii îl constituie *potrivirea* sau *consumarea Sfintelor Taine*.

După cum ne informează *codicele Barberini*, în epoca în care a fost redactat, acest ritual *îi revenea* preotului. Însă situaţia de astăzi s-a generalizat şi oficializat, în sensul că această sarcină îi revine *exclusiv diaconului*, atunci când acesta este *prezent* la Dumnezeiasca Liturghie[73].

---

[71] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 338-340.
[72] Idem, p. 341.
[73] Idem, p. 343.

3 . 3. Despre poezia imnografică din cărţile de ritual şi cântarea bisericească[74]

Este una dintre *lucrările fundamentale* ale autorului şi reprezintă *cea mai bună sinteză*, din spaţiul românesc, despre formele poeziei imnografice.

În cărţile noastre de cult, poezia imnografică e compusă din textele cântării bisericeşti, cunoscute sub diverse denumiri: tropare, stihiri, irmoase, canoane, condace etc.

Prima parte a lucrării tratează *imnografia bisericească*, iar cea de-a doua *cântarea bisericească*.

La aceste părţi se adaugă şi două anexe: *Două imnuri creştine vechi* şi *Melozii, imnografii şi melurgii din cărţile de astăzi de slujbă bisericească*.

Prima parte, dedicată imnografiei creştine, debutează cu *poziţia* imnelor creştine în cultul primelor veacuri.

Autorul consideră că veacul al patrulea, în special pentru Biserica de Răsărit, a fost „vremea de zămislire a unor *dezvoltări noi* în anumite forme de exprimare a cultului”[75].

Această dezvoltare a fost stimulată de libertatea acordată Bisericii şi de contribuţia de pietate proaspătă a noului element pe care Biserica îl recruta, *ca formă* dar nu *ca şi conţinut*, din lumea păgână.

De asemenea, un factor determinant, care surprinsese oarecum Biserica prin metodele sale şi felul de a-şi exprima credinţa în forme variate, au fost ereziile.

Dezvoltarea cultului după veacul al patrulea are loc deci pe terenul imnografiei.

„Aceasta îşi găsi debuşeul său în cea mai mare parte în cadrul celor şapte Laude ale serviciului divin. Aceste unităţi liturgice nu avuseseră toate un caracter oficial stabilit categoric, precis şi riguros obligatoriu dintru început, aşa că ele înlesniseră, din chiar prima

---

[74] Lucrarea aceasta a apărut la editura Pacea, Bucureşti, 1937. A fost reeditată de editura Partener, la Galaţi, în anul 2006. Apariţia a fost recenzată de Ciprian Bâra, sub titlul: *Despre poezia imnografică din cărţile de ritual şi cântare bisericească* în *Vestitorul Ortodoxiei* XVII, nr. 388-389, din 15 noiembrie 2006, p. 15.

[75] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 9.

perioadă a istoriei Bisericii, unirea noilor manifestări ale pietăţii particulare cu pietatea întemeiată pe Scripturi”[76].

Imnele nu erau necunoscute primelor adunări creştine.

Imnul „*Măreşte suflete al meu pe Domnul...*” al Sfintei Fecioare Maria sau „*Acum liberează pe robul tău, Stăpâne...*” al Dreptului Simeon, precum şi imnul Sfântului Zaharia, tatăl Sfântului loan Botezătorul: „*Bine este cuvântat, Domnul Dumnezeul lui Israel*”, erau compuse sub insuflare dumnezeiască, odată cu ivirea celor dintâi zori ai Creştinismului.

Creştinii din veacul al II-lea, în cadrul cultului, cântau alternativ un imn lui Hristos.

Tertullian ne dă următorul amănunt: pe lângă cântările biblice, credincioşii cântau la agape şi imne compuse de ei înşişi.

„După spălarea mâinilor cu apă şi după aprinderea luminii fiecare este îndemnat *să înalţe cântări* lui Dumnezeu în public, după cum poate, din Sfânta Scriptură sau din simpla lui minte”[77].

Trebuie remarcat că poezia imnelor creştine n-a fost *poezia clasică*. Aceasta era guvernată de simetria prosodiei metrice, în care domina accentul metric, pe când poezia imnelor este condusă de *ritmul tonic* sau de *accentul tonic*.

În poezia imnografică, accentul tonic este supus unor reguli fixe şi riguroase, în virtutea cărora el trebuie să revină, în fiecare strofa, exact la aceleaşi intervale, adică după acelaşi număr de silabe ca în strofa primă, care serveşte de model.

Cu alte cuvinte, accentul tonic trebuie *să ocupe*, în fiecare vers al strofelor următoare, *acelaşi loc* pe care îl are în versurile strofei iniţiale.

De aici rezultă încă o regulă absolută pentru poezia imnografică şi anume obligaţia ca fiecare strofa să aibă *acelaşi număr de silabe* ca strofa model.

Paritatea numărului de silabe din strofa asigură tocmai *regularitatea* curentului tonic sau ritmul tonic.

Faţă de poezia clasică, imnografia Bisericii aduce la iveală *o metrică silabică*, care asigură *un ritm tonic*.

---

[76] Idem, p. 11.

[77] Tertullian, *Apologeticum*, XXXIX, 18, traducere de Eliodor Constantinescu, Ed. Institutul de Editură creştină al Sfintei Episcopi a Râmnicului, 1930, p. 161.

„De fapt, verbul silabic nu este o creaţiune artificială a imnografilor creştini; ei numai au pus la contribuţie şi deci în valoare, *un curent viu* al unei poezii veşnic reală în sufletul şi în inima maselor populare”[78].

Părintele Profesor nu omite nici *influenţa*, deşi *nedorită* în contextul tulburărilor pe care le-au creat, al ereziilor asupra imnografiei creştine.

Ereziile au dat *un impus puternic* dezvoltării poeziei lirice bisericeşti şi, în acelaşi timp, a fost şi prilejul de *a se lua act*, pentru prima oară istoriceşte, „de o poezie imnografică ortodoxă, cu caracter biblic definit şi cu o notă nouă.

Disputele hristologice au făcut ca pietatea, reflexiunea şi inspiraţia credincioşilor să se concentreze într-o măsură mult mai mare de acum înainte, asupra realităţii istorice a vieţii Mântuitorului, asupra amănuntelor din opera mântuirii şi asupra atributelor divine ale Mântuitorului şi ale celorlalte persoane ale unicei fiinţe divine[79].

Imnul a devenit şi *o formă de luptă dogmatică* şi *de propagandă*, fapt iniţiat de eretici.

Un adevărat exces însă de imne, în scop eretic, a făcut gnosticul Bardesan, în Siria, compunând imne religioase.

Ca reacţie la astfel de creaţii imnografice, imnul ortodox şi-a găsit utilitatea mai întâi în spaţiul adunărilor şi manifestaţiilor demonstrative ale ortodoxiei credinţei, deci *în afara* cultului oficial[80].

Disputele doctrinare nu s-au încheiat în secolul al IV-lea ci au continuat de-a lungul secolelor.

Dacă pe planul disputelor sinodale argumentul era dat de speculaţia teologică, pe planul comunicării către mase, imnul rămânea mijlocul *cel mai eficient* de transmitere a învăţăturii de credinţă.

Începând cu secolul al cincelea se dezvoltă *troparul*, care reprezentă: „strofa imnografică închegată, unită prin dezvoltarea unei invocaţii, aclamaţii ori exclamaţii religioase, deja întrebuinţate în cult sau chiar extrabisericești”[81].

---

[78] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 22.
[79] Idem, p.37.
[80] Idem, p. 66.
[81] Idem, p. 54.

Aici Părintele Profesor ne arată că *troparul* secolului al V-lea este echivalent cu numirea de *stihiră* din zilele noastre.

Înmulţirea sărbătorilor Bisericii a creat condiţiile prielnice pentru dezvoltarea şi perfecţionarea imnului.

Căci în cursul anului bisericesc sunt prăznuite evenimente în legătură cu viaţa şi activitatea Mântuitorului, a Sfintei Fecioare şi a Apostolilor şi a multor Sfinți, toate având nevoie de imnografie.

Numele de marcă, sub care troparul atinge pentru prima oară apogeul său, este acela al Sfântului Roman Melodul[82].

În cântările sale troparul cunoaşte dezvoltarea şi perfecţiunea sa.

„Geniul inspirat şi pietatea profundă a acestui melod au promovat imnul din stadiul sau forma de *tropar* în cea de *poem*, adică o serie de strofe sau de tropare înlănţuite de aceeaşi acţiune în care se celebrează episoadele din istoria mântuirii, în legătură cu Mântuitorul cu Sfânta Fecioară, cu Sfinţii Apostoli, ori eroismul Sfinţilor din istoria Bisericii”[83].

În acest nou gen de poezie, troparul nu mai era *o simplă strofa izolată*, de proză cadenţată, fără o haină poetică propriu-zisă, ca în prima perioadă a Bisericii ci făcea parte dintr-un *tot arhitectonic*, îmbrăcat într-o veritabilă haină poetică.

Condacele Sfântului Roman Melodul au exercitat o mare influenţă asupra melozilor şi imnografilor de mai târziu. Manuscrisele ne dovedesc că există imitaţii, prelucrări, ba chiar şi falsificări ale imnelor sale.

Prezentarea imnografiei creştine continuă cu veacul al VII-lea, când *poemul*, *oda* sau *cântarea imnografică* au luat o nouă formă de dezvoltare, cunoscută până astăzi sub numele de *canon*.

---

[82] Sfântul Roman Melodul este pomenit în fiecare an la data de 1 octombrie, o zi de aleasă sărbătoare, deoarece se prăznuieşte în aceeaşi zi şi *Acoperământul Maicii Domnului* şi mai este cinstit şi Sfântul Ioan Cucuzel, un alt mare imnograf din sec. XIII-XIV.
Textul Sinaxarului pentru ziua întâi a lunii îi atribuie acestui Sfânt diverse numiri şi aprecieri, care reflectă atât calitatea sa de *melod* cât şi importanța imnelor sale. Căci Sfântul Roman este numit *dulcele cântăreț*.
Roman Melodul şi-a desfăşurat activitatea pe vremea împăraților Anastasie şi Iustinian, fiind una dintre cele mai prolifice figuri ale imnografiei şi muzicii bizantine. *Cf*. Sinaxarul zilei de 1 octombrie, din *Mineiul pe octombrie*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1998, p. 31.

[83] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 71.

Numele de *canon* vine aici de la faptul că în alcătuirea canonului imnografic domină reguli sau norme stabilite[84].

Canoanele apar ca o formă dezvoltată a *poemului* sau a *odei*.

Astfel poate fi definit ca *un complex* sau ca *o înlănţuire de poeme* sau *de ode*, care tratează fiecare în parte episoade diferite ale aceleiaşi teme, iar toate laolaltă o epuizează în canon"[85].

Unele canoane cântă învierea, altele au ca obiect adorarea crucii, altele dogma Sfintei Treimi, altele cinstirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu.

De aceea ele se găsesc intitulate în cărţile bisericeşti, corespunzător temei fiecăruia.

Chestiunea principală pentru canon era să se compună *irmosul, strofa* sau *melodia model*. Sau ca autorul să se fixeze asupra unui astfel de strofe, care se găsea *deja în uz* şi convenea scopului urmărit de el în scrierea canonului, iar apoi să compună *strofele odelor* sau *ale cântărilor*.

Tot acum apare şi *catavasia*.

Se pare că numele acesta a luat naştere în acea vreme, când troparele canonului au început *să se citească*, iar nu *să se cânte*.

Totuşi, imnul de a cărui melodie se servesc troparele *se cântă*. Însă acelor imne li se zicea *catavasii*, fiindcă în timp ce troparele se citeau, stând jos, când începeau să fie cântate imnurile, trebuia *să se coboare din strane*. De la această *acţiune de coborâre* (catavasia = coborâre), şi-au luat numele unele irmoase.

O realizare amplă şi completă a canonului iconografic o găsim, pentru întâia dată, în canonul de pocăinţă al Sfântului Andrei Criteanul, a cărui activitate înflorea pe la sfârşitul veacului al şaptelea.

Referitor la veacul al VIII-lea, descoperim consacrarea *canonului poetic*, pentru că în această epocă, canonul ajunsese la o cristalizare a formei sale, care a rămas *normativă* pentru mai târziu. Iar „canonul rămâne în această vreme apanajul melozilor de talie mare"[86].

Datorită unor autorităţi compoziţionale îndeobşte recunoscute şi respectate, canonul ajunge *un tip*

---

[84] Idem, p. 91.
[85] Idem, p. 94.
[86] Idem, p. 102.

normativ. Adică prin compoziţiile Sfântului Ioan Damaschin (754) şi ale Sfântului Cosma Ierusalimiteanul sau Aghiopolitul, ajuns episcop de Maiuma, pe la mijlocul veacului al optulea.

Opera lor poetică, pe cât este de bogată, pe atât este de superioară şi de substanţială[87].

„Canonul ajunsese în această perioadă o formă sau *un gen definitiv consacrat*, graţie bogatei producţii a acestor doi melozi”[88], concluzionează Părintele Petre Vintilescu.

Judecând după pasajele din scrierile acestora, nu ştim pe care dintre cei doi melozi să-l punem unul înaintea celuilalt.

Autoritatea amândurora a făcut din canon un gen *aproape obligatoriu* pentru urmaşii lor, cel puţin până la finele veacului al nouălea.

Pentru a face, totuşi, o distincţie între ei, putem spune că geniul lui Cosma *determină*, mai mult decât cel al lui Ioan, slujbele din Păresimi. Pe când, ceea ce face *punctul de glorie* al lui Damaschin este imnografia Învierii din rânduiala Octoihului.

Împrejurările de la finele veacului al optulea dar, mai cu seamă, de la începutul celui de-al nouălea, au oferit *un nou stimulent* pentru genul imnografic.

Credinţa şi pietatea au cunoscut un nou impuls, care le-a dat prilej să se afirme.

Triumful împotriva prigonitorilor de icoane şi restaurarea Ortodoxiei erau *un prilej de jubilare*, care punea la contribuţie, în chip natural, talentul poeţilor Bisericii.

Imnele lor au făcut din înfrângerea iconoclasmului *o biruinţă răsunătoare*.

O nouă şi bogată revărsare de imne pecetluia triumful definitiv al Ortodoxiei, protestându-se, în cele mai variate forme, împotriva ereziei în general, adică a tuturor ereziilor care zguduiseră Biserica.

Veacul al nouălea este, în imnografie, *veacul de strălucire* al Şcolii studiţilor, între care ies în relief cei doi fraţi: Sfântul Teodor Studitul († 826) şi Sfântul Iosif Studitul, Arhiepiscopul Tesalonicului sau Mărturisitorul († 830).

---

[87] Idem, p. 104.
[88] Idem, p. 108.

Finalul primei părţi abordează *problema* imnografiei şi a cărţilor de ritual precum şi imnele din Liturghia Catehumenilor şi cea a credincioşilor.

Ce-a de-a doua parte a lucrării este consacrată unor teme ca: psalmodia responsorială, muzica imnelor în faţa spiritului Bisericii, o scurtă privire asupra cântării bisericeşti din veacul al IV-lea, psaltichia bizantină, cântarea armonică, muzica instrumentală şi cântarea în Biserică, încheind cu referiri la cântarea Apostolului şi a Evangheliei[89].

[89] Pr. Gheorghe Gârbea, op. cit., p. 133-134.

3. 4. Alte lucrări din domeniul Teologiei Practice

Lucrarea *Spovedania şi duhovnicia*[90] este *cea mai voluminoasă* dintre monografiile de specialitate, publicate de Părintele Vintilescu şi totodată *una dintre cărţile cele mai utile* pentru activitatea pastorală a preoţilor.

Prezentând diferitele laturi ale sarcinii de duhovnic a preotului, ea cuprinde preţioase îndrumări despre modul cum trebuie *să procedeze* acesta, pentru a face din Taina Spovedaniei mijlocul *cel mai eficient* de pastoraţie individuală a credincioşilor.

Scrisă pe baza vechiului exomologhitar (manual de spovedanie grecesc al Sfântului Nicodim Aghioritul), intitulat *Carte foarte folositoare de suflet*, tradus şi tipărit şi la noi în numeroase ediţii, dar utilizând şi toată literatura teologică şi apuseană, mai veche şi mai nouă asupra subiectului, lucrarea aceasta rămâne un manual clasic în materie.

A fost scris la un înalt nivel ştiinţific, dar este util şi lesne de consultat pentru toţi cei răspunzători de îndrumarea duhovnicească a sufletelor creştine pe cărările virtuţii şi ale mântuirii[91].

Lucrarea a fost retipărită la Alba Iulia, în 1995[92].

Partea introductivă debutează cu analiza poziţiei preotului de *iconom* dar şi cu aceea de *colaborator* al lui Dumnezeu[93].

Preotul, în scaunul Spovedaniei, are o misiune specială, fapt pentru care sunt necesare o serie de însuşiri sufleteşti, însuşiri care, de altfel, sunt necesare nu doar în calitatea de *duhovnic*[94].

Autorul pune accentul deosebit pe *instrucţia* sau *pregătirea* preotului.

Un duhovnic trebuie să fie „*absolut iniţiat* în cunoştinţe de psihologie, stăpânit de tact pedagogic, inspirat de prudenţă şi înţelepciune[95].

---

[90] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Spovedania şi duhovnicia*, Ed. Librăriei Teologice, Bucureşti, 1939.
[91] Pr. Gheorghe Gârbea, op. cit., p. 135.
[92] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Spovedania şi duhovnicia*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române de Alba Iulia, Alba Iulia, 1995.
[93] Idem, p. 27.
[94] Idem, p. 44.
[95] Idem, p. 48.

Toate aceste cunoştinţe îi sunt *necesare* preotului, „spre *a-şi ascuţi* şi *susţine* puterea de intuiţie, de care are nevoie ca duhovnic, pentru *a descifra* labirintul sufletului omenesc şi a surprinde exact *resortul deranjat*; pentru a ajunge *maestru* în arta de *a se strecura* în tainele zăvorâte de resortul sufletului şi a fi lăsat să-şi plimbe *mâna de chirurg* peste rănile de tratat, precum şi a se găsi întrarmat cu ştiinţa de *a prescrie* reţeta cea mai proprie cazului.

Căci de multe ori duhovnicul se află *în rol de chirurg*, fiind nevoit să intre, din proprie iniţiativă, în cele mai ascunse *cute* ale străfundului sufletesc, pe care unii penitenţi şi-1 socot *rezervat* numai loruşi, ferit chiar de Dumnezeu”[96].

După o analiză în ceea ce priveşte aspectele exterioare ale spovedaniei – locul, timpul, molitva pregătitoare[97], atenţia autorului se apleacă spre Taina în sine: materia, forma mărturisirii, arta preotului de a reuşi să folosească *întrebările* ca *instrument în mărturisire*.

Îndreptarea penitentului beneficiază de un capitol special (cap. IV) şi este urmată, ca o completare, de o prezentare a sfaturilor ca *mijloace* ale terapeuticii spirituale (cap. V).

În această înlănţuire logică continuă, se face o punere în temă asupra felului în care trebuie abordate diferitele tipuri de *personalitate morală* a credincioşilor (cap VI).

După ce în capitolul al VII-lea aflăm care ste rolul *canonului* sau a *epitimiei*, Părintele Profesor ne pune la dispoziţie *un set de norme* pentru fixarea canonului, adaptându-l însuşirilor, temperamentului, mentalităţii, statutului penitentului, dar şi raportându-l *la gravitatea* păcatului comis, încheind cu sfaturi privind *primirea* sau *oprirea* de la Sfânta Împărtăşanie (cap. VIII).

Ultimele două capitole ale lucrării vorbesc despre *rolul de judecător* al preotului în scaunul de Spovedanie, dar şi despre *obligaţia confidenţialităţii* ce îi revine în administrarea Tainei.

Toate aceste precizări sunt *de un real folos* pentru orice preot duhovnic, care e pătruns de *responsabilitatea* calităţii sale de *slujitor* al lui Dumnezeu.

---

[96] Idem, p. 49.
[97] Idem, p. 58-69.

Edificatoare sunt următoarele cuvinte ale Părintelui Profesor: „în calitatea lui *liturgică* sau de *slujitor* al Tainei, [preotul] a mijlocit *împăcarea* penitentului cu Dumnezeu prin coborârea harului iertării în conştiinţă, apoi în calitate de *păstor*, preotul duhovnic trebuie să contribuie, printr-o acţiune salutară şi pedagogică, la îndreptarea celui ce se pocăieşte.

Duhovnicul *îi va da* adică toate indicaţiile, ca să se descurce şi să se elibereze de sub stăpânirea păcatului, precum şi remediile, care să-i dea *tărie* să se menţină în viaţa harică (...).

Aşa se desenează *rolul de conducăt*or sau *de îndrumător* al preotului în Taina Spovedaniei"[98].

Lucrarea *Cultul şi ereziile*[99] este, așa cum spuneam mai sus, *teza de Doctorat în Teologie* a Părintelui Vintilescu.

Autorul scoate în evidenţă *valoarea* cultului creştin ca expresie a dogmei sau a învăţăturii de credinţă.

Orice formă sau act religios, menit să pună pe om în legătură cu Dumnezeu, exprimă, pe de o parte, *cinstirea* sau *respectul* faţă de Dumnezeu iar, pe de altă parte, *mijloceşte sfinţirea omului* sau *împărtăşirea harului dumnezeiesc*.

Preotul în faţa chemării sale de *păstor de suflete*[100] este *tema* primei părți a cursului de Pastorală ţinut la Facultatea de Teologie, în primii săi ani de profesorat.

Nedepăşit până astăzi, acest util manual a fost continuat, puţin mai târziu, cu studiul: *Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualităţii creştine*.

Acesta reprezintă un studiu savant despre parohie ca teren de *activitate pastorală* a preotului şi despre importanţa ei pentru vitalitatea şi destinul Bisericii în general[101].

Studiul are în vedere „persoana preotului *în faţa* chemării sau a misiunii sale de păstor ori, mai bine zis,

---

[98] Idem, p. 29.
[99] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Cultul şi ereziile*, Teză de doctorat în Teologie, Ed. Tipografia Artistica, Piteşti, 1926.
[100] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Preotul în faţa chemării sale de păstor al sufletelor. Capitole de teologie Pastorală indirectă*, Ed. Tipografia Caragiale, Bucureşti, 1934.
[101] Pr. Gheorghe Gârbea, *op. cit.*, p. 84.

persoana preotului *în raport* cu situaţiile pe care le creează chemarea preoţiei”[102].

Preotul de mir este cel ce exercită pe teren „în detaliu şi în mijlocul realităţilor, conducerea pastorală“[103], dar expresia *datoriilor pastorale ale preotului* se adresează întregului cler.

Lucrarea are în vedere următoarele aspecte: chemarea păstorului de suflete; iubire, devotament şi jertfă; verificarea practică a iubirii pastorale, analizând în cuprinsul său o tematică largă ce cuprinde: chemarea la preoţie, preotul ca liturghisitor, preotul în lumina funcţiunii sale de păstor, responsabilitatea preoţiei, vocaţia, neajunsurile şi necazurile preoţiei, însuşirile necesare preotului, virtuţile necesare preotului.

Partea finală a lucrării structurează *misiunea* preotului în lumina principalelor sale datorii.

Preotul *îi învaţă* pe credincioşii săi şi *le sfinţeşte* viaţa.

Căci „a se dedica instruirii credincioşilor cu timp și fără timp înseamnă desfăşurarea acestei activităţi *cu însufleţire*, în toate acele împrejurări încadrate într-un program regulat”[104], prin catehează şi predică.

[102] Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 7.
[103] Idem, p. 9.
[104] Idem, p. 253.

Concluzii

Teologia Liturgică a însemnat pentru Părintele Vintilescu domeniul pe care *l-a aprofundat* pe parcursul întregii sale vieţi.

Și astfel a reușit *să lase* posterităţii o bogată literatură cu privire la *istoricitatea* cultului divin al Bisericii creştine, cât şi la *frumuseţea* cu care au înzestrat Sfinţii Părinţi slujbele de-a lungul timpului, realizând în articolele sale *o îmbinare* a elementelor istorice cu cele duhovniceşti, liturgice şi dogmatice.

De aceea ne-a lăsat o temeinică şi roditoare literatură în câmpul teologiei practice.

Pentru că, în spaţiul teologiei practice şi liturgice din România, Părintele profesor Petre Vintilescu este considerat *a fi primul* care scrie şi aduce *precizări importante* cu privire la istoria Liturghiei.

Meritul autorului nostru este dosebit de important, deoarece aduce lămuriri interesante cu privire la unele *controverse* şi *dificultăţi de înțelegere* referitoare la istoria cultului în general şi la istoria cultului în primele trei veacuri creştine în special.

De aceea a fost un adevărat *deschizător de drumuri* pentru cei interesaţi de această problematică.

Pentru fiecare aspect al cultului creştin pe care l-a analizat într-un anumit moment al istoriei, el nu s-a mulţumit să amintească doar o singură sursă documentară, proprie, uneori, unei singure mentalităţi şi unei singure perioade de timp, ci aduce în discuţie mai multe astfel de surse, scoţând în evidenţă faptul că ritualul creştin a cunoscut *o uniformitate*, desigur *nu absolută*, dar care nu poate fi *tăgăduită*.

Părintele Profesor Petre Vintilescu a fost și a rămas, prin opera sa de o deosebită valoare, unul dintre marii liturgişti ai Ortodoxiei şi, în special, al celei româneşti. Căci a fost *un veritabil istoric* al cultului divin ortodox.

Acestea fiind zise, nădăjduim ca persoana și opera Părintelui Profesor *să fi fost puse* în lumină prin cartea de față și să existe, pe viitor, noi exegeți ai cărților sale sau oameni, care să ducă mai departe, cercetarea liturgică în spațiul nostru românesc.

Bibliografie generală

Izvoare:

*** *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1993.

*** *Mineiul pe Octombrie*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1998.

Studii şi articole:

Bâra, Ciprian, *Despre poezia imnografică din cărţile de ritual şi cântare bisericească* în *Vestitorul Ortodoxiei* XVII, nr. 388-389, din 15 noiembrie 2006. Recenzie.

Branişte, Pr. Prof. Dr. Ene, *Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu* în *Studii Teologice* XXVI (1974), nr. 7-8, p. 592-598.

Cabasila, [Sfântul] Nicolae, *Tâlcuirea Dumnezeieştii Liturghii,* traducere de Pr. Prof. Dr. Ene Branişte, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1997.

Gârbea, Pr. Gheorghe, *Pr. Prof. Dr. Ene Branişte, Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu. Viaţa şi opera,* Editura Universităţii din Piteşti, 2008.

Iustin, Sfântul, Martirul şi Filosoful, *Apologiile (Apologia întâi în favoarea creştinilor)* în *‚Apologeţi de limbă greacă* în colecţia PSB, nr. 2, traducere, introducere, note şi indici de Pr. Prof. T.[eodor] Bodogae, Pr Prof. Olimp Căciulă, Pr. Prof. D.[umitru] Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1980.

*** *Învăţătura celor Doisprezece Apostoli* în *Scrierile Părinţilor Apostolici,* în colecţia Părinţi şi Scriitori Bisericeşti (PSB), nr. 1, traducere, note şi indici de Preot Dr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1995.

Păcurariu, Pr. Prof. Univ. Dr. Mircea, *Dicţionarul Teologilor Români*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996.

Sava, Pr. Viorel, *În Biserica slavei Tale. Studii de Teologie şi Spiritualitate Liturgică (I)*, Editura Erota, Iaşi, 2003.

Schmemann, Alexander, *Introducere în teologia liturgică*, traducere de Ieromonah Vasile Bârzu, Editura Sophia, Bucureşti, 2002.

Tertullian, *Apologeticum*, traducere de Eliodor Constantinescu, Ed. Institutul de Editură creştină al Sfintei Episcopii a Râmnicului, 1930.

Vintilescu, Pr. Prof. Dr. Petre, *Cultul şi ereziile*, Teză de Doctorat în Teologie, Ed. Tipografia Artistica, Piteşti, 1926.

Idem, *Preotul în faţa chemării sale de păstor al sufletelor. Capitole de teologie Pastorală indirectă*, Ed. Tipografia Caragiale, Bucureşti, 1934.

Idem, *Despre poezia imnografică din cărţile de ritual şi cântare bisericească,* Ed. Pacea, Bucureşti, 1937.

Idem, *Spovedania şi duhovnicia,* Ed. Librăriei Teologice, Bucureşti, 1939.

Idem, *Liturghiile bizantine privite istoric în structura şi rânduiala lor*, Bucureşti, 1943.

Idem, *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul şi textul ei* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/ 1959.

Idem, *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul şi în textul ei – „Vohodul cel Mic sau Intrarea Mică" şi momentele următoare din Liturghia catehumenilor* în ,*Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/ 1960.

Idem, *Liturghia credincioşilor. Riturile din prima parte a Liturghiei credincioşilor* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/ 1960.

Idem, *Anaforaua sau ritualul Sfintei Jertfe euharistice* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/ 1961.

Idem, *Rugăciunea dipticelor sau a pomenirilor la Sfânta Jertfă euharistică* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/ 1962.

Idem, *Împărtăşirea la Sfânta Liturghie privită sub aspectul spiritualităţii creştine* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/ 1963.

Idem, *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul şi în textul ei. Ritul Proscomidiei* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/ 1964.

Idem, *Necrolog* în *Glasul Bisericii* XXXIII (1975), nr. 5-6, p. 565-566.

Idem, *Pr. Prof. I. Rămureanu* în *Studii Teologice*, XXXIV (1982), nr. 1-2, p. 49-50.

Idem, *Spovedania şi duhovnicia*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române de Alba Iulia, Alba Iulia, 1995.

Idem, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri,* Ed. Nemira, Bucureşti, 2001.

Curriculum vitae

Nume: Cernătescu
Prenume: Florin
Adresă: str. Lăunele de Sus, com. Cuca, jud. Argeş
Data naşterii: 1 martie 1986
Locul naşterii: Piteşti
Stare civilă: căsătorit
Naţionalitate: română

Studii:

Universitatea din Piteşti, Facultatea de Teologie Ortodoxă ,,Sfântă Mucenița Filoteea", specializarea: *Teologie Pastorală*, 2009-2013;

Grup Şcolar Industrial ,,General Magheru", Râmnicu Valcea, profil uman, specializarea: *Ştiinţe sociale*, 2006-2009;

Seminarul Teologic ,,Sfântul Nicolae", Râmnicu Vâlcea, specializarea: *Cântăreţ bisericesc*, 2001-2004.

Experienţă:

1 septembrie 2005-2013, cântăreț bisericesc la Parohia ,,Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil" din Budești, jud. Vâlcea.

Cuprins

Introducere (3-4)

1. Preotul Profesor Petre Vintilescu – repere biografice (5-9)

2. Opera teologică (10-26)

2. 1. Studii de Teologie practică: Liturgică, Pastorală şi Omiletică (11-14)

2. 2. Articole și studii (15-19)

2. 3. Publicistica generală (articole, cronici, recenzii, informaţii din ziare şi reviste, polemici cu subiect strict teologic) (20-21)

2. 4. Predici (22-26)

3. Contribuţii liturgice (27-65)

3. 1. Istoria Liturghiei în primele trei veacuri (27-38)

3. 2. Contribuţii la studiul Sfintei Liturghii (39-41)

3. 2. 1. Liturghia catehumenilor (42-46)

3. 2. 2. Proscomidia (47-48)

3. 2. 3. Liturghia credincioşilor (49-54)

3. 3. Despre poezia imnografică din cărţile de ritual şi cântarea bisericească (55-61)

3. 4. Alte lucrări din domeniul Teologiei Practice (62-65)

Concluzii (66)

Bibliografie (67-69)

Curriculum vitae (70)

© Teologie pentru azi | 2013
http://www.teologiepentruazi.ro/

Ediția de față este
o ediție online gratuită.

Cartea este *proprietatea* domnului
Florin Cernătescu.

Florin Cernătescu

© Teologie pentru azi